Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда үндезилеттингеН

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл. ОКТЯБРЬ 22 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 250 (9018). ортаа 2 коп.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ КҮШ-АЖЫЛДЫ КОММУНИСТИГ ЁЗУ-БИЛЕ КӨӨРҮНҮҢ ҮЛЕГЕРИН КӨРГҮЗҮП ТУРАР МУРНАКЧЫЛАРЫНГА АЛДАР!

(ОКТЯБРЬНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ УЛУГ РЕВОЛЮЦИЯЗЫНЫН 55 ЧЫЛЫНГА СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫНДАН).

ЮБИЛЕЙГЕ ТӨЛЕПТИГ УЖУРАЖЫР ДЭЭШ

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунда,

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде болгаш облпрофчөвүледе

ҮЛЕТПҮР, ТРАНСПОРТ, ТУДУГ, САДЫГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ БО ЧЫЛДЫҢ ҮШКҮ КВАРТАЛЫНДА СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИНИҢ КҮҮСЕЛДЕЗИНИҢ ДУГАЙЫНДА

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профовилелдериниң область чөвүлели 1972 чылдың үшкү кварталының дургузунда республиканың үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелериниң, садыг, тудуг организацияларының коллективтериниң социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген. Аңаа тиилектя болган коллективтер болза:

Үлетпүр бүдүрүлгелеринден ҮЛУГ-ХЕ́МНИҢ ЫЯШ ҮЛЕТПҮР АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ КОЛЛЕКТИВИ (директору эш Л. М. БАШҚИРЦЕВ, партия организациязының секретары эш А. А. ПЕТЕРИМОВА, ажылчын комитединиң даргазы эш А. А. МАТЮШОВ, комсомол организациязының секретары эш Н. Н. ГЕРАСИМОВА) продукция сайгарарының планын 120,8 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 112,5 хуу күүсеткеш, продукцияның бот-үнезин 2 муң рубль чиигеткен.

Транспорт бүдүрүлгелеринден 1 ДУГААР АТБ-НИҢ КОЛЛЕКТИВИ (директору эш Б. И. СТРЕЛЬНИКОВ, партия организациязының секретары эш Е. Н. СЕМЫКИН, профовилел комитединиң даргазы эш В. А. ЗИМИН, комсомол организациязының секретары эш В. И. СИДЕЕВ) сөөртүлгелер хемчээлиниң планын 141,7 хуу, чүк саарылгазының планын 103,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 103,7 хуу күүсеткен.

Тудуг организацияларындан «ТЫВА КӨДЭЭ ТУДУГ» ТРЕСТИҢ 585 ДУГААР МЕХАНИЗАСТАТТЫНГАН КӨЖЕР КОЛЛОНАЗЫНЫҢ КОЛЛЕКТИВИ (начальниги эш А. В. ЛЕОНОВ, партия организациязының секретары эш В. И. ПОПОВ, тудугжулар комитединиң даргазы эш В. М. СТЕПАНОВ, комсомол организациязының секретары эш З. П. ПОРЯДИНА) тудуг-монтаж ажылдарының планын 102,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын 119,4 хуу күүсеткеш, тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 0,1 хуу чиигеткен.

Садыг организацияларындан ТАНДЫ РАЙПОЗУНУҢ КОЛЛЕКТИВИ (райпо баштаар черниң даргазы эш М. С. КОЛОМЫСОВА, партия эге организациязының секретары эш Т. М. СЕМЕНОВА, профовилел комитединиң даргазы эш В. Г. САПЕЛКИНА) үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 103,6 хуу күүсеткеш, саарылга чарыгдалдарын эвээжеткен.

Социалистиг чарышка 1972 чылдың III кварталының дургузунда бирги черлерни СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели болгаш Облпрофчөвүлел Үлуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының, 1 дугаар АТБ-ниң, ПМК-585-тин, Таңды райпозунуң коллективтеринге СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл туктары-биле катай тыпсыр деп шиитпирлээн.

Даг-дүгү арыгламаар «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, «Тыва-кобальт» комбинаттың, автосептелге заводунуң, Кызылдың туйбу заводунуң, респотребсоюзтуң үлетпүр комбинадының, Кызылдың төп электрочеткизиниң тудуг эргелелиниң, Тыва автотранспорт эргелелиниң тудуг-монтаж эргелелиниң, ПМК-957-нин, «Востоксантехмонтажтың» механизаттаттынган кожер колоназының, 2 дугаар АТБ-ниң, республиканың АТБ-зинин, Эрзин райпозунуң эки ажылдаанын, социалистиг чарыштың негелделерин күүсеткенин база демдеглээн.

СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлел 1972 чылда социалистиг хүлээлгелерни чедиишкиниг күүседирин, ССРЭ-ниң 50 чыл оюн төлептиг уткуур талазы-биле масселыг социалистиг чарышты улам калбартырын СЭКП-ниң Кызыл хооркомунга, райкомнарынга, парткомнарынга, партия эге организацияларының секретарларынга, хооррайкүүскомнарга, профовилелдериниң адырлар обкомнарынга, үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелериниң, тудуг, садыг организацияларының удуртукчуларынга, чер-черде профовилел комитеттериниң даргаларынга дааскан.

КҮСКҮ ХОВУ АЖЫЛДАРЫН ЧОРУДАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

Партия обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлел күскү хову ажылдарын чорудар талазы-биле районнарның социалистиг чарыжының түңнелдерин чугаалажып көрген. Республикада 223,6 муң гектар тараану кескен болгаш бүгү шолдүн 89,4 хуузунун тараазын бастырган, 125,0 муң тонна тараану күрүнеге саткан азы даалга 113,6 хуу күүсеттирген. Аңгыс аңдарар план 62,1 хуу, үрезин урар план 103,6 хуу еткеш, 115,9 муң гектар черниң тараазының савацын ажаан алган.

Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйлары күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алган: олар гектар саныңдан-па ортумаа-биле 14 центнер тараану ажаап алган, күрүнеге тараа садар хүлээлгезин 114 хуу күүсеткен.

Од шыкаш Каа-Хем, Эрзин болгаш Бай-Тайга районнарының ажыл-агыйлары күскү хову ажылдарын организастыг эрттиргенин партия обкомунуң бюрозу, Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлел демдеглээн, Ооц-биле чергелештир бо чугула кампанияда чамдык четнестерни база айыткан.

КҮСКҮ ХОВУ АЖЫЛДАРЫН ЧЕДИИШКИНИГ ДООСКАНЫ ДЭЭШ КЫЗЫЛ ХООРКҮҮСКОМГА (ПАРТИЯ ХООРКОМУНУҢ СЕКРЕТАРЫ В. Б. ДОБРОМЫСЛОВ, ХООРКҮҮСКОМ ДАРГАЗЫ С. Х. КРАСНЫЙ) СЭКП ОБКОМУНУҢ, ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ БОЛГАШ ОБЛПРОФЧӨВҮЛЕЛДИҢ ШИЛЧИИР КЫЗЫЛ ТУГУН ТЫВЫСПЫШААН, 250 РУБЛЬ ШАҢНАЛДЫ БЭЭР БОЛГАШ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХҮНДҮЛЕЛ САМБЫРАЗЫНГА КИИРЕР деп партия обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлел докладаткан.

Күскү хову ажылдарын шалып доозар, үрезинни четчири-биле белеткээр, мал чеминиң курлавырларын тургузаар болгаш ССРЭ-нин тургустунганының 50 чылынга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты улам калбартыр хемчеглерни алырын партия райкомнарынга, партия эге организацияларынга, совет, кодээ ажыл-агый органнарынга дааскан.

КЫЗЫЛ—ҮЛЕТПҮР ТӨВҮ

Чылдар. Болуушкунар. Кижилер. Төөгүнү тургузуп, чаартылгаларны олар кылыр. 100 ажыг нацияның улустарын аас-кежиктиг, чаңгыс аай быжыг эп-сеткилдиг улуг өг-бүледе каттыштырган Совет Эвилели бодунуң кайгамчык байырлалының бүдүүзүнде келген.

Амыдыралдың шакпын хөгжүдези, ооц маңы деңнелгелерден илези-биле көстүр. 28 чыл мурнунда Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинге деп эргелиг каттышкан бистиң Тывавыс бодунуң совет акы-дуңма республикаларының, улустарының дузазы-биле Коммунистиг партиниң ленинчи национал политиказынга дүүштүр. Совет чурттуң кайы-даа булуңу ышкаш, кайгамчык хөгжүн сайзыраан.

Чылдар. Кижилер. 1945 чылдагы Кызылды билир, көрген кижилер бистиң аравыста эвээш эвес. Ол үеде Кызыл хоорай-биле бөгүнгү Кызылды деңнеп көөр болзувусса, социалистиг Тываның шапкын хөгжүдези дораан-на илдең апаар.

Кызыл. Ленин орденниг Тыва АССР-ниң пайысылалы. Найысылал дээрге-ле үлегер, деңшилгениң им-демдээ деп бодал-биле тудуш холбаалыг. Тыва дугайында кандыг-даа ном, шинчилел Кызыл дугайын ыыттавайн эртип шыдавас. Республиканың политиктиг, / административтиг, культура төвү — найысылал болбайн аан. Ынчалза-даа бүгүн номчукчуларны үлетпүрлүг Кызыл-биле таныштырарын редакция шиитпирлээн.

Чурттакчы човуңуң саныңың талазы-биле найысылал Тывада бирги черни эзлеп турар. Мында 25 үлетпүр бүдүрүлгези (республиканың 40 хуузу), автотранспорт, тудуг, харылзаа, амыдырал, коммунал хандырылга организациялары ажыдан турар. 27 чыл бурунгаар Кызылга 6-ла бүдүрүлге чери турган. Ынчаардагы болгаш амгы Кызылдың экономика талазы-биле сан-чурагайларының деңнелгези бөгүнгү арында киирген. Оны катаптавайн, найысылалдың сан-түң талазы-биле онзагай түүлүнге эвес, а ооц күш-ажылчы чаагай чаңчылдарлыг, ажылчын аңгының патриотчу эгелекчи, идеикейлиг мөзү-шынарларын тодаргай илередиптер чамдык чижектерни көрөзл.

Күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш бүгү бар аргаларны, курлавырларны четче ажыглаар талазы-биле социалистиг чарышче республиканың ажылчы чонварын кыйгырган эгелекчи саналдарны Кызылдың үлетпүр бүдүрүлге, транспорт коллективтери чаңгыс эвес удаа үндүрүп, соглээн сөзүн быжыы-биле тудуп келген.

Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар дээш чарышка кызылчылар бедик көргүзүттерни чедип алгылаан. Харын маңаа коммунистиг күш-ажылдың коллективтери, бүдүрүлгелери оң баштай тыптып келгилээн болгай.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чылынга турааскааткан юбилейжи Хүндүлел демдээн алыр эргеде дээш чарыштың эгелекчилери болза Кызылдың бүдүрүлге коллективтери — Үлуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйы болган № 1 АТБ болган болгай. Юбилейлиг чылда үлетерлиг ажыл-ижи-биле бо коллективтериң кежигүннери чарыштың эгелекчилери, чаачаа чедиишкиннери чедип алыры дээш шимчээшкиниг мурнуку одуруун эзлээр эргелиг болганы таварылга эвес.

Кызылда хөй яныы аймаксөөк совет кижилер эп-пайыралдыг кожа чурттаан, ажылдаан Интернационал кудумчузунуң хавак кырында ужуңда республиканың хоочун автотранспорт бүдүрүлгези — № 1 АТБ-ниң администрация, бүдүрүлге корпустары бар. Ол коллективтиң бүдүрүп турар улуг үүлезин шуптузун санаар дивейи, ында орус, тыва, украин, хакас, татар дээш өске-даа нациялың улустарының бир демниг быжыг тура-соруктуг ажылдап турарын демдеглээл.

Бо бүдүрүлгеге тоску беш чылды дөрт чыл адды айлар дургузунда доозар дугайында эгелекчи санал үнген, ол дээш бүгү коллектив социалистиг чарышты калбартыкан. Чамдык бригадалар беш чылды дөрт чылда доозар соруулганы салгаш, ол ёзугаар ажылдап турар. Олардан хөй-хөй чолаачылар созун эзлеп, үе-шагны мурнай берген, чүк сөөртүр талазы-биле келир чылдың үлүүнге киириштир ажылдап турар. Чижээ, чолаачы Анатолий Галайко 1973 чылдың августун, Иван Мельниченко — ол-ла чылдың июньнүн, Николай Савельев — апрельдиң үлүүнде ажылдап, өөрүнге үлегер-чижээн көргүзүп турар.

Тос айларда безин АТБ чүк сөөртүлгезиниң талазы-биле чыл планын 94 хуу күүсеткен.

Кызылчылар — эртем-техникиг деңшилгени, мурнакчы дүржулганы бүдүрүлгеге ветеередир, бедик культура дээш чарыштың идеикейлиг киржикчилери. Кызылдың туйбу заводунуң коллективи чаа техниканы бүдүрүлгеге шиңгээдир, деңшилгелиг технологияны ажыглаар, күш-ажылды механизастаар талазы-биле көскү хемчеглерни алган. Ооц түңнелинде заводтуң күш-ажылчы көргүзүглери экижээн, ооц экономиказы, техникиг деңнели быжыккан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын туйибу заводу эрткен тос айларда 110 хуу күүседип, пландан ажыр 1 млн. 900 хире туйибуну бүдүрген.

Найысылалдың кайы-даа бүдүрүлгезинде хөй национал улустарының төөгүлерин хол-холуудан быжыг туттунчупкан, сеткил-сагыжының, эчис сорулгазының чаңгыс аайы-биле, чаартыкчы, патриотчу, интернационалчы мөзү-шынарлыг-биле бот-бодуңга чоок, хаңы төөлдешкек ажылдап, чурттаан турарлар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры чолаачы Ю. Зюзин, алгы заводунга 20 чыл ажылдаан Г. Гавриченко, бо чылдың планын октябрь 5-те күүседипкен тудугжу-монтажниктер бригадазының удуртукчузу украин И. Жолоб, тудугжулар тыва О. Калзап, белорус Н. Кущов, орус Ф. Фокин, эстон Ю. Саар, амыдырал хандырылга комбинадында мастер татар Г. Баталыкова дээш оскелериңдаа күжениишкиниг, чогаадыкчы күш-ажылының ачызында найысылалдың бүдүрүлгелери, тудуг, транспорт, коммунал, амыдырал хандырылгазының организациялары эрткен тос айларның планын чедиишкиниг күүсеткен.

Бо бүгү-биле чергелештир найысылалдың бүдүрүлгелери юбилейге уткуштур алган хүлээлгелерин бүрүн күүседир, эртем-техниканың чедиишкиниерин бүдүрүлгеге улам долу ажыглап, шиитилел бүдүрүлгезиниң ажыктының улам бедидип, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш шиитики курлавырларны илередир, социалистиг чарыштың түүн улам бедик көдүрер ужуралдуг. Чүгле ынчаарда найысылалдың бүдүрүлгелери, шынаала, оскелерге үлегер болуп шыдаар.

★ ★ ★

Солуннуң үшкү арнындан Кызыл дугайында материалдарны номчуңар.

★ ★ ★

«Востоксантехмонтаж» трестиң Кызылда механизастаан колонназы бо чылдың үшкү кварталында күш-ажылчы эки түңнелдерни чедип ап, Кызыл хоорайның тудуг организацияларының социалистиг чарыжынга бирги черни алган. Үшкү кварталда монтаж ажылдарының планын ол 113,9 хуу күүсеткен бо тиилекчи колоннага СЭКП Кызыл хооркомунуң болгаш хоорай Совединиң күүскомунуң шилчиир Кызыл тугун тыскан.

Бо чурукта ол коллективтиң бригадаларының чарыжынга ийги черни алган эш Шпагиниң бригадазының кежигүннери-дир.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларында

Октябрь 19-та РСФСР-ниң Дээди Совединиң садыг, ниитиниң чемненилгезиниң болгаш чонуң амыдырал хандырылгазының талазы-биле комиссиязының хуралы депутат Р. Ф. Дементьевапың даргаламышыны-биле болган.

Комиссия РСФСР-ниң садыг министри В. И. Шиманскийниң болгаш Роспотребсоюзтуң баштаар черниң даргазы М. М. Денисовтуң массалыг хереглелдиң барааннарын садарын организастаар талазы-биле күрүне садыының болгаш хереглекчилер кооперациязының органнарының ажылының дугайында идеткелдерни дыңнаан. Бо айтырыг талазы-биле эдериңчи илеткелди комиссия кежигүнү, Киров облүүскомунуң даргазы депутат Н. И. Пауэин кылган. Ол чамдык автономнуг республикаларда, крайларда болгаш областарда садыгның байдалы-биле танышкан депутаттарның омуноэзинден ону кылган.

РСФСР-ниң Садыг министерствозу болгаш Роспотребсоюз-даа СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле соолгу чылдарда садыгны организастаарын экижидерин, үүрмектеп садар бараан саарылгазының озугшкүнүн чедип алганнар. Бараанларны садып алыкчыларның боттарының хереглээн бараанларын четпес, садыгжыларның культуразы ам-даа куду боон турар. Чамдык автономнуг республикаларда, крайларда болгаш областарда болгаш складтарда чыдар бараанларны садыглаарын үүкүтелдирер чоруктар ам-даа бар.

РСФСР-ниң Садыг министерствозунуң болгаш Роспотребсоюзтуң чер-черде органнарының чонуң негелделерин четпес өөренип-көрүп турарын болгаш чонга чугула дыка хөй бараанларны бүдүрүп үндүрер талазы-биле үлетпүрүнүң чазыларын депутаттар шыңгыы шүүмүүлээннер.

Комиссия хуралы чонну картофель, погаалар болгаш кат-чимистер-биле хандырарыңче улуг кичээнгейни салган. Ынчангаш одарны белеткеп, садып алырының талазы-биле шыңгыы хемчеглерни алырын Садыг министерствозунга болгаш Роспотребсоюзка сүмелээн.

Массалыг хереглелдиң бараанларын садыглаарын болгаш кылын үндүрүп турар продукцияның шынарын экижидерни комиссия хуралынга хүлээп алган доктаалда айтып турар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссиязының ажылынга ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң Президиумнарының, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң министерстволарының база ведомстволарының харыысалгалыг ажылдакчылары киришкен.

(СЭТА).

Алтайның тараажыларының тиилелгези

АЛТАЙ КРАЙНЫҢ совхозтар ажылчыннары, колхозчулары болгаш кодээ ажыл-агыйның тускай эртемнигилери партиниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга күүседип, ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чылынга уткуштур шалыпчы ажылдавышаан, агаар-бойдустуң нарын байдалдарында массалыг күш-ажылчы маадырлыг чоруктуң көргүзүп, бо чылын тараа культураларының бедик дүжүдүн өстүрген болгаш ооц ажаап алыышкынын организастыг чоруткаш, тараа бүдүрениң болгаш күрүнеге садарының талазы-биле боттарының бедиткен социалистиг хүлээлгезин чедиишкиниг күүсеткен.

Төрээн чурттуң шыгжамырынга олар беш миллион сезен муң тонна, азы 310 миллион пуд тараану урганнар. Ол край ыпча хире хөй тараану бир-ле дугаарында күрүнеге саткан. Кызыл-тастыг, мал чеми болгаш тараа-бобы культураларының белеткелинин планнарын база дыка ажыр күүсеткен. Тараа садары ам-даа үргүлчүлеп турар.

Алтайның үлетпүр бүдүрүлге черлериниң болгаш транспорт организацияларының коллективтери, комсомолчулар, студент аныяктар, Краснодар крайының, Волгоград, Горький, Кемерово, Куйбышев, Липецк, Саратов болгаш өске-даа областарның чолаачылары болгаш комбайнерлери, Совет Армияның дайынчылары дүжүттү ажаап алырыга болгаш сөөртүрүнге дыка улуг дузаны чедиртеннер.

Совхозтар болгаш колхозтар келир чылдың дүжүдүнүң үрезиннерни долуу-биле белеткеп алган, эргежок чугула аңы-чем болгаш мал чеми фондуларын тургускан, малдың организастыг кыштаглаашкынынга белеткеннин. 1973 чылда чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрүп үндүрериниң көвүдедиринге немелде курлавырларны тургузуп турар.

Алтайның тараажыларының күш-ажылчы улуг тиилелгези — тараа шөлүнге ажылдап турган кижилериниң коллективтиг күш-ажылчы маадырлыг чоруу, партия, совет, профовилел, комсомол организацияларының, крайның кодээ ажыл-агый болгаш белеткел органнарының организакчы болгаш масса-политиктиг ажылының деңнелиниң бедээниниң түңнели болган.

Дүжүт суу

Донецк областың Ясиноват районунуң Калинин аттыг колхозунуң тараажылары суугаттыг шөлден мал чеми культураларның үш дугаар дүжүдүн ажаап алганнар. Баштайгы ийи удаа кезиишкин үезинде суланың чочак-тараа болгаш кукуруза-биле холуштур тараан черниң гектар сашындан-на беш чүс чедир центнер ногаан массаны ажаап алган. Амгы үеде ол-ла шөлден холуй тараан арбайны болгаш чочак-тараану ажаап ап турар. Олардан гектар савындан-на 180 центнер чедир ногаан массаны алыр ужурлуг.

Автеевтиң кокс-химия заводунуң бүдүрүлгеге ажыглаан соонда агын бадып чыдар суу колхозтуң мал чеми культураларының немелде дүжүдүн берин турар.

Чогум-на ындыг сугну 200 гектар шөлду суугарарынга ажыглаал турар. Бир литр хемчээлдиг суг бүрүүзүнде 150 миллиграмм аммиак каттыжыышкынының бар чоруу үүштерге дыка таарымчалыг болган.

Донецк областың ажыл-агыйларында беш муң хире гектар черни үлетпүр черлериниң суу-биле суугарын турар. Областың ногаа-бахча талазы-биле дуржулга станциязының шинчилелин ёзугаар алырга, ындыг суугарда дыка хөй ажыктыг бүдүмелдер бар болган. Донецкиниң эртемденнериниң сүмелээнин ёзугаар чоокку чылдарда үлетпүрге ажыглаан суглар-биле суугарар шөл 10-12 катап калбарар.

(СЭТА-ның корр.).

АЯН-ЧОРУК ДООЗУЛГАН

СОЧИ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалааның ёзугаар Совет Эвилелинге чоруп турган Иранның шахиншагы Мохаммед Реза Пехлеви болгаш шахиня Фарах Пехлеви октябрь 21-де Сочиден Тегеранче чаңын чорупкан.

СТУДЕНТИЛЕР—ЭР ХЕЙЛЕР

Арыг-шырайларында өөрүшкүнүн отчугаштары тодазы-биле кыптыккылаан, байырлал ёзузу-биле кеттиниппкен аныяк оскен хөгжүмшин театрының фойезинге чыглыр дээш, чамдыктары үрер хөгжүмнүң үделгези-биле танцылаан, бир кезектери солун айтырыгны шиитпирлээнзиг аразында удур-дедир сөстер солушкан, үшкүлери амыр-мендизин айтырышкан турлар.

Дүжүт ажаап алыышкынынга киржип чораан студентилерниң байырлыг кежээзин СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары В. Добромыслов ажыткаш, илеткел кылыры-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы В. Е. Серяковна сөс берди. Илеткелди ынчаар орарга, студентилерниң күжү-биле кылдынган ажылдар-ла хөй. Тараалаң Таңдыга 1000, Каа-Хемге — 350, Бии-Хемге — 350, Улуг-Хемге — 131, Кызылга — 390 студентилер дүжүт дээш демиселдиң мурнуку одуруунга түржүп турганын айтып, ниитизи-биле дүжүт ажаалдазынга 2221 аныяк кижилерниң хаара туттунган турганын чоргаарал-биле демдеглээр бис.

Студентилер болук-болук болуп үстүүлеп алгаш, аразынга он хонгаш-ла түңнелин үндүрүп турар социалистиг чарышты салып алгаш, тараа арыглаар шаңнарга, картофель, ногаа ажаалдазынга, хөй агаралаашкынынга эн-не идеикейлии-биле киржип, хову-шолдернин ажыл-ишчилериге лекция-беседаларны номчуп берип, солун концертнерни көргүзүп, агитхуудустарны болгаш хана солуннарны турлаг бүрүүнге үндүрүп, хайымныг иштин кол адырларынга чоруп тургулааны — амгы үениң аныяк кижилериниң чонунуң чаагай чоруу дээш бердингейниниң херечизи болган.

Ылангыя Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунга Кызылдың педагогика институдунуң физика-математика факультетиниң база литература факультетиниң ажылдап турган студентилериниң ажыл-ишке шылгаралдың совхозтуң директору А. Моргун онзалап демдеглээн болгаш дирекция черинин мурнундан институтуң коллективинге бедек кылдыр телевизор тывыскан. Ол-ла районнуң Дуржулга станциязынга ажыглап турган кодээ ажыл-агый техникумунуң сургуулдары белекке база телевизор алганнар.

Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозунга Кызылдың башкы училищезиниң сургуулдары белекке баян алганнар.

«Межегей» совхозтуң дирекция чери кылып берген ажыллары дээш, эмчи училищезиниң сургуулдарынга ооруп, четтиргенин илеретпишаан, белекке баян түткан.

Дүжүт ажаап алыышкынынга тергиндээн 50 студентилер чурттуң мурнуу районнарынга барып дыштаныр халас путёвкаларны алырлар.

Дүжүт ажаап алыышкынынга киришкен студентилерге улуг-улуг чедиишкиннерни ажыдыбуу албан организация черлериниң удуртукчулары, санал берген эштер чуректиң ханызындан күзээн.

М. ДОРЖУ.

ЧУРУКТА: «Межегей» совхозтуң телээлекчизинден эмчи училищезиниң сургуулдары баянны белек кылдыр хүлээп ап тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Парторганизацияларда отчёттар болгаш соңгулдалар

АКТИВКЕ ДАЯНЫР, КИЖИЛЕР-БИЛЕ АЖЫЛДААР

«Тыва көдээ тудуг» трестиң көжүп чоруур № 463 механизастаттынган колоннаазы Чадаанада улуг тудуг организациязының бирээзи. Оон кол сорулгазы — Чөөн-Хемчик болгаш Өвүр районнарынга янзы-бүрү тудуг объектилерни кылып күүседир. Мехколоннаның капитал тудуг талазы-биле кылыр ажылдарының хемчээли улуг, тудуп турар объектилери хөй болгаш чер бүрүүүнде тарамык. Ынчап кээрге ажылчын күжүн, тудуг материалдарын чөп ажыглаарының, техниканы, механизмнерни билдилии-биле ыцай-бөөр чорударын чедип алырының нарын айтырыглары бо тудуг организациязының удуртукчуларының мурнунда доктаамал туруп турар. Ону чедиишкиниг шиитпирлээринге ында партия организациязы дээштиг салдарны чедирер ужурлуг.

Мехколоннада партия эге организациязы бодунуң мурнунда кол сорулгазын кайы хире күүседип келгенин, эрткен чыл дургузунда чоруткан ажылдарын чоокта чаа болуп эрткен отчёт-соңгулдалыг хуралында коммунистер чугаалажып көргеш. Чугаа чидиг, бот-шүгүмчүлелдиг, принципиалдыг, анализтигдаа болган.

Коллектив эрткен тос айларда тудуг ажылдарының ниити планын 105 хуу күүсеткен, пландан ажыр 133 мың рубльдиг тудугларын кылган. 44 чуртталга бажыңын ажыглалга киирген, хойнуң ийи, бода малдың бир кажаазын, 50 автомашина кирер гаражты тудуп доосхан. Саая Достактың, Монгуш Бойдунуң, Чимит-Доржу Хомушкунуң удуртқан бригадалары планныг даалгаларын ай, квартал санында доктаамал ажыр күүседип келген. Тудуг хөрээнге мергежилдиг хөй мурнакчылар бар. Оларның бирги одуруунда коммунистер кирип турар. ССР Эвилелиниң бөкен чыл юбилейин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш тудугжылар ортузунда калбарган. Оон тнилекчилеринге моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүзүп, оларның дуржулгазын нептередир талазы-биле ажылдар чоруткуп турган. Партия эге организациязы коллективти сырый каттыштырып, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырарына күш-ажылчы үүүн киирер талазы-биле политмассалыг, кижизидилгелиг чогуур ажылдарны чорудуп келген. Ниитизи-биле коллектив багай эвес түүнелдерлиг.

Ынчалза-даа коммунистер ол ниити көргүзүглериң четпес талаларынга тодаргай доктаап, оларны дүрген чайладырының оруктарын айыткан. Бир эвес мехколоннаның удуртукчулары тудуг ажылдарының темпизин чогуур негелдезинге чедир тургузуп, оларның шынарын эки чорудуп турган болза, партия организациязы ол дээш шиитпирлиг туржуп турган болза, көргүзүглер моон-даа бедик болур дээрзин демдеглеп, тодаргай чижектер-биле ону бадыткап турганвар.

Бүдүүлгеде күш-ажылдың организастаанының деңнели ам-даа куду, оон бүдүрүкчүлүг чоруу участоктарда, бригадаларда бир дөмей эвес. Экономиктиг анализтиг комиссиязы ам-даа тургустунмаан, курлавырларны долузу-биле ажыглап шыдавайн турар. Чамдык тудутлар чедир кылдыймайн турар, оларның шынары куду, катап эде кылыр чоруктар хөй. Тудуг материалдарының камналгазы болгаш кадагалалы багай. Оон чылдагааны-биле чамдык материалдарны (шил, цемент, чугай, будук, кадаг дээш, өске-даа) камналга чөп ажыглап, тотчеглеп турар. Чүгле эрткен тос айларның дургузунда харысалга, хайгаарал чок чоруктуң үржүүнден 120 тонна цемент үрелген. Бүдүүлгенің ажыктыг чоруун бедидеринге инженер-техникиг ажылдакчыларның ролю четпес.

Бо бүгү четпестерни чайладыр талазы-биле айтырыгларны партбюро эге организациязының хуралынга тургуспаан. Чамдык айтырыгларны чугаалажып турган-даа болза, ол дугайында хүлээп ап турган шиитпирлериң күүселдезин чедип ап шыдаваан.

Маңаа бирги эвлечгде партия организациязы (секретары эш Сендажы) администрацияны контрольдаар эргезин чөп ажыглан шыдаваан, бо талазынче улусчу контроль бөлүктерин, өске-даа хөй-ниити организацияларын хаара тутпаан. Улусчу контроль бөлүүнүң даргазы коммунист М. Кузьмина партийжи даалгаңы багай күүсеткен дээрзин санал берген эштер М. Кунгаажан, О. Ортун, М. Удуурооп, СЭКП райкомунуң секретары А. Ротченко болгаш өскелер-даа айыткан.

Отчёттуг үениң иштинде партбюронуң ажылында өскеде четпестер бар болган дээрзин коммунистер демдеглээн. Ылаңгыя кижилер-биле ажыл, хөй-ниитиниң организациларынга партийжи удуртуага кошкак. Политмассалыг, кижизидилге ажылының деңнели куду, оон хараазында коллективте күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, арагалаар, ажыл шагы үзер чоруктар ам-даа хөй болуп турар. Бо чылын прогул 1162 кижизин болган. Оон кол-ла чылдагааны арагалаашкында. Эргиниң бо хоралыг артыышкыны-биле демисел кошкак. Харын-даа чамдык, Х. Чимит-Доржу, М. Кожуумай, Н. Суворов, М. Ооржак дээн ышкаш коммунистер ындыг четпестерни кылып турган.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун бижыглаар хемчеглерге профовилел, комсомол организацияларын, эш хуузунуң судун хаара тудуп, оларның кижизидикчи салдарын ажыглавайн турган. Оон бир барымдаазы: эш Чувашова даргалаан эш хуузунуң суду чыл дургузунда чаңгыс-даа херек көрбөөни болур.

Коллективте идей-политиктиг кижизидилге ажылынга хамаарыштыр санал берген эштер болза партбюро коммунистерниң болгаш партия кежигүү эвестерниң политиктиг, техниктиг, экономиктиг өөредилгезин организастап турган болза-даа, оон организастыг, методиктиг талазында четпестер тургулаан дээрзин айыткан. Лекция, бесседалар ховар болуп турган. Көскү агитация четпес, хана солун чамдыкта үнмейн турган.

Парторганизацияның иштики амыдыралынга холбаштыр алырга, коммунистерниң бот-харысалгазының дугайында санал берген эштер партияның хүрээлеңин улам быжыглаарынче угланган бодалдарын чугаалаан. Партия организациязында 20 ажыг коммунист бар. Оларның 70 хуудау ажылчынвар. Коммунистер болза партия кежигүүү деп бедик адын төлептиг эдилеп, ажыл-ижи, хууда чурум-сагылгазы-биле өскелерге үлегер болуп чоруур. Коммунистер М. Кунгаажан, И. Кара-оол, М. Ортун, Г. Чувашова, М. Кузьмина олар боттарының хүлээлгелиг ажылынга харысалгалыг болуп, идепкейлиг, ак сеткилдиг ажылдап, коллективтиң хүндүткелин чедип алган.

Партия эге организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралы бедик деңнелге эртип, аңаа ёзулуг партийжи чугаа болганы коммунистерге өөредиг болган дээрзин демдеглээр херек. Ам айтырыг — аңаа хүлээп алган шиитпирни күүседир дээш чаа соңгуттурган партбюро, бүгү коммунистер шудургу ажылдаары болур.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнга

С. К. Тока.

Төөгүлүг НААДЫМ

СОВЕТ Эвилелиниң тургустунганындан бөөр бежен чыл болур хүнү — төөгүлүг Наадымы чоокшулап келди деп чүвени кижи бүрүзү бодап, бодунуң кылып бүдүрген үүлезиниң түүнелдерин үндүрүп олур боор.

1922 чыл. Декабрь ай. В. И. Ленин башкының башталгазы-биле совет республикалар эп-сеткилин, дем-күжүн каттыштырган, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелин тургускан.

Ынчаарда, Октябрьның социалистиг Улуг революциязы тиилээш, Совет күрүнеи тургускандан бөөр 5-ле чыл болган турган. Совет күрүне хамааты дайындан чап-чаа-ла адырлып, үрелип-хоозураан экономиказын катап тургузуп, культураны социализмниң эрге-ажыктарынга дүүштүр дагын сайзырадып, делегейнин өске күрүнелериниң бүзүрелинге чап-чаа-ла кирип турганының өйү деп чүвени төөгү билир. Ол өйнү Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинин дан-хаязы, эге базымы деп болур.

«...Социалистиг республикаларның эвилелин арттыраа база быжыглаза чогуур; бо хемчег дугайында кандыг-даа чигзиниг туруп болбас. Ол хемчег болза, бүгү делегейниң бүржуазиязынга удур демисежиринге болгаш оон чөнгээлериниң камгаланырынга бүгү делегейниң коммунистиг пролетариадынга херекти ышкаш, биске ындыг херектиг болуп турар» — деп, Владимир Ильич 1922 чылдың декабрь 31-де «Национаддар дугайында азы «Автономизация» дугайында айтырыгга» деп үүүнге бижээн.

ССРЭ-ни тургускан төөгүлүг чорук болза, бистиң чуртувуска социализмни тургузарының, Совет күрүнеи этхеренгизи эгээртинмес байлак, камгалал күүзү — кан демир дег быжыг, тараа-быдаазы далай дег чалгаан, культуразы хүн дег хереллениг чечектелген чурт болдурарының эге фундаментизи болган деп чүвени кым билбес боор.

ССРЭ тургустунуп турда азы 1922 чылда Тывага Улусчу революция тиилээш чүгле чыл ашкан турган. Совет республикалар каттышкаш ССРЭ-ни тургусканын Тываның арат чоннары, оон революстуг нам, чазаа төөгүлүг болуушкун деп көргеш, онза байырлап көрген. Ол үеде революстуг намның тургузукчузунуң бирээзи Оюн Күрсединиң ажы ТАРН кежигүүнүнге ынчаарда кирген, кызыл партизан Оюн Билчиир 1922 чылды, ССРЭ-ниң тургустунганын сагыш-сеткилинин хайныккан онза өөрүшкүзү-биле чугаалап олурар. Номчукчуларга ону бараалгатсымза артык эвес боор.

«1921 чылдың сес айның 13—15 хүннеринде Суг-Бажынга бүгү Тываның бирги шуулганын эрттирип турувуста, чүгле Совет Россияны билир турдувус. Чүге дээрге, Совет Россияның Коммун намының төлөөзи Экээндей Сафьянов аңаа олурушкан болгай. Оон соонда, дараазында чылдың он ийи айын сөөлзүреди соок дээрге аажок турган. Ынчаарда ССРЭ тургустунган деп дыңнаан бис. Күрседи, Ужар-Маадыр, Узун-Лопсан суглар ол ССРЭ-ни эки билбес болзувусса-даа, чаагайла чүве-дир, ам-на Совет чазак улам быжыгар боор дишкилээн бис. Ам оон бөөр 50 чыл болган-дыр. Бо бир талазында хөй-де — чүс чылдың чартыы-дыр, ындыг-даа болза, кижи назынындан хөй эвес үе-дир. Мээн харым ам 76. Ону бодаарга ССРЭ — менден ыракта аныяк. А аныяк болзадаа Коммун намның башталгазы-биле Ленин башкының ханы угаанныг бодал-номналын амыдыралга бодарадып турган, ССРЭ-ниң эртип келген оруу онза төөгүлүг, социализм-коммунизм дээш бүдүрген ажылы эгээртинмес...»

ХООЧУН коммунист Оюн Билчиирниң ынчаар чугаалаары канчаар-даа аажок чөп, ында үндезин хөй. Тываның арат чоннары ССРЭ-ниң үнезин, онза төөгүлүүн, аңаа аваазы ышкаш ынак-чоогун Октябрь революциязының бирги хүнүнден-не эгелээш билип, шингээдип келген.

Совет Россияның, оон соонда ССРЭ-ниң ажылчын ангызы, ажылчы чоннары, Коммунистиг партиязы, Совет чазаа Октябрьның бирги хүнүнден эгелээш изиг, ха-дуңмалышкы холун Тываже сунуп, бар чүвезин чартыктажып, чок чүвени тыпчып бержип келген.

Россияга болган Октябрьның социалистиг Улуг революциязының салдары-биле, Коммунистиг партияның, В. И. Ленинниң идейлиг болгаш организакчы улуртулгазының деткимчези-биле 1921 чылда Тывага Улусчу революцияны өөскүдүп үндүргеш, арат масалар революстуг эрге-чагыргазын тургузуп алырга, ону бызыктырып камгалаарынга, янзы-бүрү контрреволюстуг идеегеттерниң удурланыышкынын сый шаварынга кымнылаа мурнай ССРЭ, оон маадырлыг Кызыл Шерин боттуг дузаны Тываның арат чонунга көргүскен. Тыва Арат Республиканың догуннап турарын делегейге бүзүредири-биле 1925 чылда ССРЭ база катап хөлүн сунганын төөгү билир. Тывалар ону кажан-даа утпас.

Тываның Улусчу революциязын улам быжыдарынга, экономиканы тургузарынга болгаш культура революциязын боттандырарынга тыва бижиктиң чогу, культураның чаңгыс-даа «чыды» безин чогу кол шаптык бооп турганын кым билбезил. Бо дугайында Тываның арат чону ССРЭ-ниң чазак-намының биче-бүүрай улуска чоогун билгеш, ленинчи национал политикага даянгаш, бижик дугайында дилег киирген. ССРЭ-ниң Большевиктер партиязының Төп Комитеди, Совет чазак тускай эртемниглерни дораан-на томуйлааш, Тыва дыдың бижиин чогаадып берген. Ынчаарда 1930 чылдың ортаа үези турган чүве.

Тываның бодунуң дылынга чогаадып үндүрген ол бижик — культура революциязының эгези болгаш төөгүлүг чорук болган деп чүвени кым билбес боор. 1930 чылда Совет Эвилелиниң ачызы-биле тывылган Тываның бижии — улус чырыдыышкынының, уран үүүлүң болгаш чечен чогаалдың, социалистиг культураның бүгү талазы-биле чечектелип хөгжүүрүнүң эге суурбу болган.

ТЫВА чоокка чедир-ле көшкүн, хуу быдаргай, агаар-бойдустуң «могадыышкыннарындан» бүрүн хамаарылгалыг, үлетпүр бүдүрүлге, кода-суур деп чүвени танывас чорааны кымга-даа чажыт эвес. ССРЭ-ниң ажылчы чоннары, хамыктың мурнунда орус улус, үстүнде айытканывыс чыдып калган байдалдан Тываны адырып алырыга база-ла үнелеп четпес дузаламчыны көргүскен. Улусчу революцияның баштайгы чылдарында-ла Кызылга тыптып келген, Ильичиниң чырыткызын берген бирги электростанцияны, ыяш дилер заводту, алдын уургайларын тургузарынга, «Элегес» ышкаш күрэкономнарны организастаарынга Совет Эвилелиниң биске чедирген ачы-дузазы чонну кайгаткан.

Эмчи, башкы, чолаачы, механизатор, комбайнер, инженер-техник, композитор, хөгжүмчү, артист, үжүдукчу дээн ышкаш сөстер Тывага чүгле Улусчу революцияның ыраккы соонда Совет Эвилелиниң изиг дузаламчызы-биле тывылган.

Тывага ынчаардагы культура революциязының хамык-ла эгези-дээжизин чүгле ССРЭ салган болгаш харын-даа оны улам сайзырадырынга, бурунгаар депшидеринге улуг изигни берген. Тываның кайы-даа булунунга бааргa, эмчи, башкы, агроном, мал эмчизи, зоотехник, көдээ ажыл-агыйның механиги дээш өске-даа баштайгы тускай эртемниглер база-ла ССРЭ-ден, Совет Россиядан келгилээн оолдар, кыстар болгулаар чүве.

Түүнней аарак допчулаарга, чаа Тываны сайзырадып, ону депшилгении оруу-биле бурунгаар хөгжүткени, база ол ышкаш оон Совет Эвилелиниң автономнуг республикаларында мурнакчыларның одуруунда киргени — чүгле ССРЭ-ниң ачызында боттанган. Шынаңла Тываның эртип келген үеи — Тываның Улусчу революциязындан эгелээш ССРЭ-ниң алдарлыг бежен чыл оюнга чедир эрткен оруу — үндезин өскерилге, чаартылгалыг онзагай үе болган.

Ылаңгыя Совет Эвилели тыва чоннуң шаг-үеден бөөр бодап чораан күзелин хандырып, ону бодунуң составынга үлээп алганы — Тываның социал экономиказың социалистиг эге-биле организастаарынга төөгүлүг болуушкун болган.

Көшкүн, хуу ажылдыг быдаргай Тыва ССРЭ-нин, оон Коммунистиг партиязының ачызы-биле бүрүн сууржаан болгаш араттар демин кадып колхозташкан, совхозташкан, көдээ ажыл-агыйы болбаазын, күчүлүг техника-биле бүрүн хандыртынган. Сөөлгү 15 чылды алырга көдээ ажылагыйының бүдүрүп үндүрүп турар продукциязы 3 катап өскен.

Чоокка чедир-ле үлетпүр дээр сес безин чок, ол дугайы тываларның бодалынгаа, сес-домаанда-даа чок турган болза, а ам Тыва АССР индустриал-аграрлыг апарганын чон билир. Чүгле 1945 чылдан бөөр үлетпүр бүдүрүлгезиниң продукциязының хемчээли 37 катап өскени аңаа база-ла херечи болбас деп бе? Таңдының Хову-Аксында «Тыва кобальт», Барык-Хемчиктиң Ак-Довуракта «Тыва даг-дүгү» болгаш Кызылда «Тудуг кезектери» комбинаттар, Каа-Хемнин хөмүрдаш разрези, Терлиг-Хаяда мөңгүн суунуң бүдүрүлгези, Кызыл — Тээли, Ак-Довурак — Абаза, Кызыл — Абакан аразында автооруктар, Улуг-Хемни кежилдир салган Кызыл чанында, Хемчикти, Алашты, Акты кежир тургулапкан көвүрүглер, Таңды-Саян сыннарын ажылдыр, Каа-Хем, Бии-Хемнин баштарынга чедир ужар аэроплан оруктары — тываларның чоргааралы, ол бүгү болза, ССРЭ-нин акы-дуңма улустарынын ачызы, күжү, партиянын, чазактың ада сагыш салыышкыны-биле кылдынган деп чүвени кым маргыжар боор.

ТЫВАГА үлетпүр бүдүрүлге тывылгаш, социалистиг көдээ ажыл-агыйнын хөгжээни-биле чергелештир чаа кижилер, национал кадрлар ажыл-агыйның, культурының бүгү-ле адырларында тывылган деп чүве ам кымга-даа билдингир. Ажылчын аңгы деп сес безин тыва дылга чок турган болза, ам республика экономиказында үлетпүр 50 хире хууну эзлеп турар. Артист, композитор, дирижёр, хөгжүмчү, журналист, эртемнер кандидады, чогаалчы дээн ышкаш сөстер тыва дылга чаа-да тывылган чүве болгай. Ам дээрге ол чокта амыдыраадаа, хөглээшкин-даа чок чыгыы сагындырар.

ССРЭ-НИҢ 50 чыл болур юбилейи бүгү совет кижилериң байырлалы деп чүве кымга-даа билдингир. Ындыг болза-даа тываларга ол мырыңай онза наадым болур.

Тываның партия, совет органнары болгаш ажылчы чоннары онза Наадым — ССРЭ-нин 50 чыл болур ою дээш 1972 чылдың үшкү кварталының дургузунда социалистиг чарышты калбарткаш, бедиткен хүлээлгени алгаш, багай эвес түүнелдиг ажылдаан. Үлетпүр бүдүрүлге черлери тос айларның планын 104 хуу күүседип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын 102 хуу күүсеткен. Транспортчулар, тудугжулар болгаш ажылагыйның өске-даа адырларының коллективтери багай эвес ажылдап келгеннер. Эрткен айларның дургузунда, агаар-бойдустуң бергелерин ажып эртип, колхозчулар, совхозтар ажылчыннары, тускай эртемниглер, механизаторлар, малчыннар, саанчылар көскү чедиишкиннерни чедип ап, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш тура дүшпес тура-сорук-биле ажылдап турар. Күрүнеге сүт садарының чыл планы бо хүннерге чедир 89,5 хуу, а эттиң 78 хуу күүсеттинген.

БО ЧЫЛЫН колхоз, совхозтарның коллективтери, партия, профовилел, комсомол организациялары чаагай дужүттү өстүрген, бо айның 20-де социалистиг хүлээлгезин 115,1 хуу күүседип, күрүнеге тараның ийиги планын, азы 126.602 тоннаны саткаш, амдыы чылга 102 хуу үрезинни шыгжап алган. Көдээ ажыл-агыйнын планныг онаалгаларын адырлар аайы-биле бүзүрелдиг боттандырарынга каа-хемчилер шылгарап үнген. Олар бо айның 17-де байдал-биле алырга: сиген белеткелиниң чыл планын 118 хуу, силосту 116 хуу, дүктү 105,5 хуу, сүттү 97,1 хуу, эттти 83,4 хуу, тараа садар планын 135 хуу күүсеткеннер. Ол ышкаш каа-хемчилер үрезин планын 110 хуу күүседип, кечер чылдын дужудунге быжыг магадылалды тургузуп турарлар.

ССРЭ-нин юбилейинге уткуштур көдээ ажыл-агый талазы-биле кылган ажылывыс маргылдаа чок хөй. Ынчалзажок, кылырывыс ам-даа хөй. Юбилейлиг Наадымга моон-даа артык чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш улам эки ажылдаар, партийның XXIV съездизиниң төөгүлүг айтыышкынын күүседиринге ажылдың кужениишкинин улам-на дыңзыдар ужурлуг бис.

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң хөй нуруузу планныг онаалгаларын ажыр күүседип турза-даа, чамдыктары продукция бүдүрерин болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң талазы-биле хожудап турар үүл база-ла бар. Кызылдың хлеб болгаш пиво заводтары, ол ышкаш өскелер-даа. Чүүн чылдагааны-биле ындыг болганын тодараткаш, чыдып каап турарындан дүрген адырлып алыры, ол бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының, партия организацияларының, хөй-ниити организацияларының кол сорулгазы болур.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ колхоз, совхозтары оларга онааган планнарны ниитизи-биле ажыр күүседип болзадаа, чамдык ажыл-агыйларда бо талазы-биле чыдып каап турар үүлдер база-ла чок эвес. Оларга Улуг-Хемниң «Найырал» совхозу, Өвүрнүң «Коммунизмче орук» колхозу болгаш өскелер-даа хамааржыр. Ам колхозтар, совхозтар онза харысалгалыг үеде келген. Ажаап алдынмаан тараа амдаа бар, кескен тараның саваны чедир бөлдүнмээн, күскү чер аңдарылгазы 58,3 хуу-ла болган. Сиген болгаш силос планын чүгле 79 хуу күүсеткен. Кышка белеткел ам-даа хайныышкынныг эгелевээн деп чүве кайы-даа районнарда бар.

Колхозчулар, совхозтар ажылчыннары доп-дораан бүгү ажылын хынап көргеш, четпестерни юбилей бетинде чайладып, келир кышты. часкы тарылганы дайынчы чепсегленген, бүрүн белеткелдиг уткууру онза чугула.

Юбилейге чедир үш ай безин четпес үе арткан. Сорулга болза, ол төөгүлүг хүнге уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин чүгле күүседип алыры эвес, харын амыдыралды, кода-суурну, орук-кудумчуну, бажын-балгатты септеп-селип, чаартып, чугайлап, байырлал шинчи киирери албан деп чүвени катаптаан херээ бар деп бе.

Бо дугайында самагалдайжыларның эгелээшкинин ажыглаары тоң чугула. Олар юбилейни арыг-шевер, байырлалчы ёзу-биле уткуур дээш суур чаагайжыдылгазының шалыпчы чеди хонуун чарлаан. Бажыннарны чугайлаан, кажаа-херимни септээн, кудумчузун оргулап-дескилээн; столовая-пекарнязының, садыг-магазинининн ажылын сегиткен, ана «бурулаадып-ла» турарлар. Мен бодаарымга ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга уткуштур кижи бүрүзү бодунуң өөнүн, бажыңының иштин-даштын арыглап-аштаар, шеверлээр, наадымда кедер эки хепти, аъш-чемни белеткээр, магадылаар болза чогуур. Ёзулуг байыр-наадымның хөөну оон база хамаарылгалыг болур ужурлуг деп бодап тур мен.

Төөгүлүг Наадымче уткуштур чоруп олура. Тываның арат чонунун аас-кежиктиг чуртталгазын хандырган Коммунистиг партияга, Совет чазаамга, чаа Тываны тургузарынга ха-дуңмалышкы ёзубиле дузалаан Совет Эвилелиниң бүгү улустарынга болгаш эң ылангыя орус улуска изиг байырны, чүректиң ханызындан үнген ынакшылды бо үүлдү дамчыштыр чедирдим!

МОСКВА БӨГҮН

Бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы— Москвада чараш тудуглар улам көвүдеп турар. Бо чурукта — Калинин кудумчузун болгаш Экономиктиг кады ажылдажылга чөвүлелиниң турар бажыңын «Украина» гостиницаның талазындан тырттырганы.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧАРЫШ . СОРУК КИИРГЕН

Дээр тиг чок көк торгу дег, «хиндиинде хир чок» аяс-даа болза, алдын күстүң арай сериин салгыны чаагай тарааны далай ышкаш чалгыдып турган. Бараан аттыг кижи, оон кыдыын дургаар, ол-бо талазынче кичээнгейлиг хайгаравышаан, менче углай челзип олур.

Чоокшулап келзе-ле, буурул баштыг, сегел салдыг, чазык шырайлыг ирей болду. Амыр-менди солушканывыс соонда, дужуп, конун кошкаткаш, аъдының дериткенинге хомудааны сыгыглыг арнында илдеп ирей, кызыл сөөскен даңзазынга таакпылавышаан, бодунуң база ажылының дугайын допчулай сонуургатты.

«Кижи чугаалажып, аът киштежип таныжар» дижириле шын. Оон хары ам чеден бештей берген, пенсионернин назыны улгатса-даа ажыл-ижи өскелерге үлегерлиг. Шеминиң чону оон шаанда МЧАЭ үезинден эгелээш, амгы улуг ажыл-агый — «Большевик» совхозка чедир организакчы болуп, даандырган кандыг-даа ажыл-херекти ак сеткилдиг боттандырып келгенин эки билир.

«Большевик» совхозтуң Артыы болгаш Иштии суггат бугаларының шөлдеринде тараан чаагай дужуттуң кадарчызы М. Б. Куулар-биле ынчаар, улуг соннуургалдыг таныштым. Ниитинин малынга ол эзээн каш чылларда үре-түүнелдиг ажылдаан, а сөөлгү 15 чылда хову ажылынга база мактадып келген. Амгы оон кадарын чайлааны 1000 ажыг гектарда тараанын үнүжү-даа магалыг, хайгааралы-даа эки болган.

Кайда-даа, чурттун бүгү-ле черлеринде ышкаш, ажылиш бистин республикада база улам хайныккан, юбилейге алдаржыткан социалистиг чарыш кижи бүрүзүн сорук киирген. Совет Эвилелиниң бежен чыл болур байырлалын төлептиг, күш-ажылчы белектиг уткуурунга Манзыр-оол Баян-Мөнгеевич бүзүреллиг.

М. КҮДЕРЕК.

ПАРЛАЛГА ЧАГЫДЫЛГАЗЫ

Октябрь 17-де СЭКП-ниң Таңды райкомунуң бюрозунга районда парлалга чагыдылгазының чоруп турарын чугаалажып көрген. Чагыдылга бо чылын «Элегес», «Межегей» совхозтарда, Бай-Хаак, Хову-Аксы суурларда эки чоруп турар деп аңаа демдеглээн. Хову-Аксында хөй-ниитичи парлалга тарадыкчылары Е. В. Хана, Г. А. Родина, № 588 КМК-да — Л. А. Дадарне, Бай-Хаак суурда — М. А. Бюшкога, район эмнелгеанде — Н. С. Лузина оларның болгаш өскелериңде ак сеткилдиг ажылын бюрога демдеглээн.

Ынчалза-даа районнуң чамдык суурларында, колхозтарында, совхозтарында бо ажылды партия, профовилел, комсомол организацияларының дыка көшкак организастап турарын аңаа шыңгыы шүгүмчүлээн. Ылаңгыя «Россия», «Тиилелге» совхозтарның, «Коммунизмниң херели» колхозтуң малчыннары эрткен чылдындан эвээш чагыдылга кылганын, бо чугула ажылче ында кичээнгей салбайн, ала-чаагаарлашкынче кииргенин айыткан.

Колхозтар, совхозтарның партия организацияларынга, комсомол комитеттерине бо ажылды күштелдирер хемчеглерни дарый ол чорударын СЭКП райкомунуң ол талазы-биле хүлээп алган түлкой доктаалында айыткан. Аңаа ол ышкаш райкомуң парлалга чагыдылгазының, солуннарның болгаш журналдарының арынарынга районнуң амыдралын чырыдарын харагалаар 5 кижи составтыг тускай комиссияны бадылаан.

Н. БОРОДУЛИН.

Совет болгаш америк специалистерниң ужуражыышкыны доозулган

«СОЮЗ-АПОЛЛОННУҢ» 1975 чылда чорудар кылдыр планнаттынган шенелде ужудуушкунунуң программазының талазы-биле совет-америк холушкак ажылчын болуктериниң ужуражыышкыны октябрь 19-та Москвада доозулган. Ол болуктерниң составынга ССРЭ-нин Эртемнер академиязының база Аэронавтика болгаш космос делгемин шинчилээриниң талазы-биле национал эргелелдиг (НАСА) төлээлекчилери кирген.

Совет болгаш америк космос корабльдерин чоокшулаштырарынга болгаш тудуштурарынга кады кылган системаларны шенээр сорулга-биле ол шенелде ужудуушкунну чорударын ССРЭ-нин болгаш АКШ-тың чазактарының аразынга 1972 чылдың май 24-те кыдыынган дугуржулгада көрген.

Тус-тус техниктиг сорулгаларны чугаалажыры болгаш шенелде ужудуушкунну белеткээр база эрттирер талазы-биле кады кылган техниктиг болгаш организастыг документилерни дугуржуп алыры чөвүлел хуралдың сорулгазы болган.

Төлевиделде салдынган айтырыгларны шиитпирлээринге дыка улуг чедиишкин чедип алдынган, чижээ, тудуштурган байдалда «Союз» болгаш «Аполлон» корабльдерге базыышкынның хемчээлин дугуржуп алган, шилчиишкин үезинде экипажтарның кылыр үүүлдерин көргеш, ужудуп үнеринин таарымчалыг үелерин болгаш ужудуушкуннуң баллистиктиг схемазын ылавылап алган, чоокшулажыышкын болгаш тудуштурулга үезинде корабльдерниң ориентациязының айтырыгларын чугаалашкан.

Оон аңгыда, документацияларны кылып үндүрер талазыбиле ажылдарны үргүлчүлээн, бо төлевилел талазы-биле информацияларны улам ынай солчурунга база ужудуушкуннуң улам-на тодаргай айтырыгларын чугаалажырынга херектиг графиктерни тургускан.

Холушкак ажылчын болуктерни төлевилелдиг техниктиг директорлары: ССРЭ-нин Эртемнер академиязынан ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент кежигүү К. Д. Бушуев болгаш НАСА-дан доктор Глинн С. Ланни баштап турган. Келир чылын ажылчын болуктериниң ужуражыышкыннарын ССРЭ-ге-даа, АКШ-ка-даа ой-ойде эрттирип турарын төлевилеп алган.

ССРЭ-ниң 50 чылынга уткуштур

НАЙЫСЫЛАЛ КЫЗЫЛ: ооң кижилери

Улуг Октябрьның байырлалынга күш-ажылчы белектер

Аалымзынган хоорайым

Ак-көк дээрни хаажылаан хоюг ак булуттарже углапкан тургулаар демир электри чагыларының аразы-биле, кылаштап эрткеш, Кызылдың электри станциязының бажынының демир эжиин бир дургаар ажытканымны сактып олур мен. Ооң бээр дөрт чыл карапайыып эрткен. Күш-ажылчы намдарымның баштайгы хүннеринде маска, кыскаш туткаш, слесарьлап ажылдап кирдим, чоорту мастерлей бердим. Станцияның күүлүг турбиналарын көрүп, чамдыкта магадаар-даа мен. Мээн үстүмде шимээргээн ол турбиналарның болгаш дерилгелериң чаны-биле эртип-дүжүп тура, Саян сыннарының кадыр кашпалдарынга чоруп, Тыванын делгемнерин сонуургап, ооң каас-чаражынга эргеленип чораанымны бодай бээр мен.

Улуг бүдүрүлгенин чорудулгазын билип ап, турумчуп ажылдай берген мен. Орус, тыва, өске-даа националдыг өнүктерим — ажылчыннар, слесарьлар, мастерлер, инженерлердаа көвүдээн. Олар-биле чоорту таныжып, чаңгыс өг-бүленин найыралдыг ажы-төлүнүң бирээзи деп болу берген мен. Канчаар башкарып, ажылладырын билирим турбиналар, механизмнер мээң аайымдан эртпес, эргелиг эдиделим ышкаш, үнелиг-дир. Хүннүн-не чанынга хүнзээрим трубиналар, моторлар, электри дамчыдылгазынын нарын тургузуглуг хереклерин черимнин, тайга-сыныгының хан-дамыры эвес, мээң эргим ынак чонумнун — орус, тыва, эстон, хакас, украин, өске-даа өнүктеримнин сайзырады тутканы, үлетпүрлүг хоорайның — Кызылдың, хан-дамыры-дыр деп үнелээр мен. Хөй-хөй нацияларнын ооллар, кыстары-биле демнежип, кыпсын үндүрер одумнун күжү болгаш чырыы-биле хоорайывыстың үлетпүр бүдүрүлгелери үзүктел чокка ажылдап турар. Бүдүрүлгеде күш-ажылдын бүдүрүкчүлүүнүн бедиири-даа бистин станциявыстың ден-деки ажылдаарындан хамаарлыр. Назаровонун күүлүг чырыы-даа биске башкарткан электри станциязындан күжүн немеп, тарып үнүп турар.

Көрей уктуг өг-бүдеге төрүттүнгеш, мен бистин Совет чуртувустун бүгү улустарының төлээлери дег өөренир, дыштанныр, Төрээн чуртум мурнунга хүлээлгелеримни күүседир ааскежиктиг болганымга чоргаарланыр мен. Кызылымның хөгжүлдезин көөрүмге, бирде-бирде тускай эртем чедип алырыбиле институтка өөренип турганым Красноярск хоорайның мөөнелген үлетпүр бүдүрүлгелериниң бир кезин ышкаш сагындырар-дыр.

Аалымзына берген Кызылымның электри станциязынга 1969 чылдан аныяк специалист болуп келгеш, ам инженер-электриктен тур мен. Кызылдың тудуг шөлдериниң электри-биле хандырылгазын көрүп чорааш, хоочун тудугжулар Федор Фокинге, Ооң Калзаңга ужурашкан мен. Олар менээ Кызылдың тудуунун төөгүзүнден солун үүлдерни чугаалап бергеннер. Беш кат бажынның кырындан бистин Кызылывыстың заводтары, ак-көк, кызыл-хүрең бажыңнары бедик чараш апарган көстүп турду. Хөгжүлделиг хоорайывыстың электризиниң күжүн судалданган бедик кран аар тудуг кезектерин беш катты кырынга эккеп, чиигеш кылдыр салыпты. Туйыбу салган Калзанның хаваанда катташкак сыгыглар хүнге чайнап, аныяксаан ышкаш көзүлдү.

Хоорайывыстың туттунуп, тургустунуп турарынга өөрүп, аная күш-ажылчы үлүүмнү улам киириксээр мен. Чартык чыл бурунгаар магистральдыг электри четкизинин районунун талазы-биле албанның начальнигинге томуйлаттым. Ол ышкаш — Каа-Хем, Бии-Хем, Танды, Тес-Хем районнарже электроэнергияны дамчыдып турар бис. Ол районнар станцияны дамчыштыр Назаровонун чырыын ап турар апарган.

Станцияда аныяк специалистер чөвүлелиң тургускан. Ооң даргазынга мени сонгаан. Коллективтиң идегели мөңгө күштү немеди. Аныяк специалистерни техниктиг чогаадылгаже хандыкшыдарын дыка чугулалап турар бис. Трансформаторларны автоматика аргазы-биле өөрүпер дугайында санал киирериме, ону бистиң бүдүрүлгеде шиңгээткен. Ооң чылда экономиктиг ажыктыы эки болган. Мээң кады ажылдап турар өөрүм, инженерлер Кара-оол Шойгу, Владимир Спрыльников болгаш өскелер-даа чаартыкчы саналдарны киирип, хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турар. Күш-ажылчы намдарывысты солун ажыл-хереклер-биле байыдып, улуг Совет чуртувустуң байырлалын төлептиг уткууру — сорулгавыс бо.

Олег ТЯН,
Кызылдың электри станциязында инженер.

Лиза Барумаа «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттыжыышкынының 300 олуттуг клубунда шөөрлел ажылдарын кылып, бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Ол эзлчег нормазын үргүлчү 120—125 хуу күүседип, ажылды эки шынарлыг дужаап турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 55 чыл оюнга болгаш ССРЭ-ниң 50 чылынга уткуштур калбарган социалистиг чарышка киришпишаан, бүдүрүлге талазы-биле көргүзүглерин улам бедик деңнелге чедирер дээш, Барумаа кызымак ажылдап, бодунуң идепкейлиг ажылы-биле Төрээн чуртун, чонун өөртүр дээш бүгү күжүн берип ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Л. Барумааның ажылдап турары.

А. КРИВОНОЖКИННИҢ фотозу.

АНЫЯК МЕХАНИК

Хоорайның хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи № 1 АТБ-ниң хынала пунктузунуң чанынга ооң-биле ужуражы бердим. Эзлчег механиги Валерий Павлович Турусин рейсче үнер дээн бир машинаны аажок хынааш, «чоруп болур силер» деп чөпшээрелин чолаачыга берди.

АТБ-ниң мурнакчы чолаачызы Иван Баевти дилеп чораан кижи мен, ол база-ла рейсте болду.

— Бистиң Иван Семеновичивис бажыңынга ховар олурар кижи болгай, «олутта олча чок-ла» болгай, ол Абаканче чорупкан, а бир эвес автоажыл-агыйның девискээринге турган болза, база аная олурбас, бир-ле чүвени кылган, туткан турар кижи — деп, Валерий Турусин чугаалады.

Валерий база бир машинаны хынап эгеледи. Дежурный механиктиң хүлээлгезинге чоокта чаа ажылдап эгелээндаа болза, ооң хынамчалыы аажок болду, машинаның кезектерин шуптузун билдилиг хынаар. Ол ооң мурнунда септекчи-слесарьлар бригадазын чеди чыл бригадирлээн кижи. Ооң бүгү амыдыралы ол автоажыл-агый-биле холбашкан.

1958 чылда сес класс доскаш, ажылдап эгелээн. Баштай өөреникчилеп тура, үшкү разрядты дужаган, чыл эткенде разрядын улам бедиткен. Ёзулуг профессионал төкөнүң мергежилин орта чедип алган.

Кадыының байлалы-биле слесарьлар бригадазынга ажылдай берген. № 1 техниктиг септелге — шиныштыгдаа, ооң-биле кады хөрүысалгалыг-даа ажыл. Валерий аңаа бодунуң күш-ажылчы оруун, ёзулуг эштерин тып ап, коммунистиг күш-ажыл бригадазының дең эргелиг кежигүнү апарган, ол бедик атты ак сеткилдиг ажыл-хөрээ-биле шынзыктырып, чедип алган.

Валерий Турусинни Совет Армияның хүрээлеңинче үдеп турганын сактып келдим. Бригадада эш-өөрүнүң ат-алдарын бодап, албанны эки эрттиргеш, ээп кээрин ол ынчаарда аазаан чүве. Баштай Ыраккы Чөөн чүкке, ооң соонда төрээн Тывазынга албан эрттирип турган, авиамеханиктиң мергежилин шиңгээдип алган. Ооң мөзүлүг аажычаңы, туруштуг чоруу ынчаар хевирлеттинип орган.

Комсомолчунуң сөзү ажылхерек-биле карышпаан. Бригадазынга ээп келгеш, ажылдавышаан турган, кежээки школаның он бирги классын доскан. Ажыл хүнүнүң соон дарый партага олуруп, өөренири чиик эвес. Валерий оон кортпаан, ылаңгыя арай бергедеп турганы математиканы безин эки шиңгээдип алган. Кырган иезинге дузалажып база турган. Ооң шиитпирлиг чоруу бергелерни ажып эткен, бышкан билигниң аттестарын ол алган.

Оон эгелээш, Валерий Турусин өөредилгезин уламчылаарын шиитпирлээн болгаш Абаканның политехникумунуң кежээки салбырынга автомеханиктиң мергежилин чедип алыры-биле өөренип кирген. Ол дөрт курсту чедиишкинниг доскаш, ам диплом ажылын бижип турар.

Бурунгу чылын ук АТБ-ге слесарьларның комсомолчуаныяктар бригадазын тургузар деп шиитпирлээш, Валерийни партия организациязынга чалап эккелгеш, аныяк бригадирниң шиитпирлезе чогуур сорулгаларын чугаалап берген.

Бүдүрүлге планын күүседиринден аңгыда кижизидилге ажылын чорудары аңаа онаашкан. Чуге дизе, бригадага «берге» чурумнуг ооллар — Сергей Чекмарев, Саша Фирсов олар база келген. Аныяк бригадир шынчы сөзү-биле хууда үлегер-чижээ-биле ооллар билиндирип, эки чүүлдү кылган. Ук ооллар дараазында чылын кежээки школага өөренип киргилээн болгаш ажылга кызымак апарган. Бригада эзлчегде 6 машина хынап септээр тургаш, 8—10 машина кылып турган. Ажыл төлевири кескүзү-биле бедээн.

Бригадир бодунуң бригадазының кежигүннерин доктаамал хайгаарап келгениндан олар шалыпчылар апарган. Ам Саша биле Сережа шын орукта. Валерий Турусинни механик ажылынче шилчидип турда, бригадирниң орнунга кымны арттырар деп айтырыгга ол боданмаан-даа: бодунуң орнунга Саша Фирсовту саналдаан.

— Аңаа идегеп болур, ол ажылды харыылап шыдаар мөзү ында бар — деп, Валерий Павлович чугаалаан. — Олар мээң-биле кожа ажылдап турар, бергедей берзе дузалажыр мен...

Ырак-даа, чоок-даа рейсче үнер машиналар хынала пунктузун, бедик мергежилдиг механик Валерий Турусинниң холун дамчып эртер. Магадылал ол.

Ю. ЕГОШИН.

НАМДАРЫМ КЫЗЫЛДАН ЭГЕЛЭЭН

1934 чылда Араттың революстуг шериинге албан эрттирерин доскаш, аалымче-даа чанмайн Кызылга артып калган мен. Ынчаардагы Кызылдың бүдүрүлге албан черлери хөй эвес, ооң-биле кады тускай мергежилим бар эвес, дөрт чыл хире үеде элээн каш черлерге ажылдап каапкан мен.

1939 чылда тудуг ажылынга киргеш, бөгүнге чедир ажылдап келдим. Бо үениң дургузунда вайысылал Кызылдың хөй объектилериниге ажылдап, хоорайның өзүп, сайзыраарынга үлүүмну киириштирип келгенимни сактып көрейн.

Эң-не баштай Кызылдың төп почтазының ийи кат бажыңын тудун эгелээн бис. Тудугнуң мастери Панидаев деп кижи каш тыва эштерни бодунуң бригадазынга кожуп алган, ажылдап турган чүве. Мээң билир-ле чүвем — хүүрек, лом, кускун-хаай, ынчангаш ханы оңгар казарынга ажылдадым каан. Каш хонганда хол хаварган — ажылдаары бергедээн. «Хей-ле тудугже келдим» деп бодай-даа бээр турдум. Панидаев ону эскерип турар хире болган. Мээң чанымга чедип келгеш: «Ажырбас, эш Калзаң, белен чүве черле турбас, өске эштериң канчаар ажылдап турарын көрүп ап тур харын, удурас даш салып эгелээр сен» — деп, сеткилим өөртүр-даа.

Ынчаарда ажыл төлевирин бригада аргазы-биле эвес, а кижи бүрүзүнүң кылдавын барымдаалап төлээр чүве болгай. Чартык ай болганда акша үндүрүп келген, меңээ черле эңдерик акша төлеп берген. Амырап-даа турган мен, ооң-биле кады амыдыралымның шын оруун шилип алган-дыр мен деп чүвени оон эгелеп билген мен.

Ооң дараазында чылын партия обкомунун, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң турып турары бажыңны тудуп доостувус. Тудуг техниказы ховар-даа болза, ол хире улуг бажыңнарны бир чылда тудуп турган. Ол чедиишкинни хандырып турган кол-ла чүве болза, ажылчыннарның аразында быжыг найыралы, бедик сагылга-чүрүм болуп турган деп дидим чугаалаар апаар.

33 чыл иштинде тудугга ажылдап келген үемде хөй-ле черлерни тудуштум. № 2, № 3, № 7 школалар, бус-биле ажылдаар электри станциязы, радио станциялары, диспансер, уруглар садтары болгаш яслилери, чуртталга бажыңнары...

«Кижи өзер, кидис шөйлүр». Ядыы араттың оглу бедик мергежилдиг тудугжуга чедир өзүп, хөй националдарның төлээлекчилери-биле чаңгыс черде найыраадыг ажылдап чоруур деп чүве болза, Улуг Октябрьның, улуг Ленинниң, ооң Коммунистиг партиязының, Совет чазактың ачызы-дыр. Хөй нацияларның төлээлекчилери-биле ажылдап келдим, кижи бүрүзү-ле эжинге дузалаар, сүмелээр, эштиг-ооллек болур-дур. Совет кижилериниң бедик мөзү-шынары ыядыг.

Кызыл мээң караамга көзүлдүр-ле сайзырап, үлетпүрлүг хоорай болуп улгадып тур. Ленин орденниг, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Семен Санданның комплекстиг бригадазында ажылдап тур мен. Бистиң бригадавыс боттарынга даанган хүлээлгелерин доктаамал ажыр күүседип турар. Кызылдың ам-даа чаагайжып, сайзыраарынга үлүүмну киирер мен.

О. КАЛЗАҢ,
Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу.

ХЕМЧИЛЕРНИҢ РАПОРТУ

Улуг-Хем пароходствозунун Кызылда ажыглал участогунун хемчилери янзы-бүрү чүүктерни районнарже дажыглаар, сал бадырар талазы-биле хүндүлүг хүлээлгезин чедиишкинниг күүседеткен. Юбилейлиг чылдың эжиндириишкини май 6-да эгелээн, октябрь 8-те доозулган.

Октябрь 8-те капитан-механик Николай Васильевич Пугис бодунуң катери-биле эң соолгу салды Бии-Хемни куду бадырып келгеш, юбилейлиг чылдың эжиндириишкинин доскан. Бо коллективтиң кылган ажылын түңнээр кол чүүл — сал-биле бадырган тудуг ыяжының хемчээли болур. Хемчилер бо талазы-биле планын ажыр күүседеннер. Оон ыңай 2470 тонна чүүктерни, 2200 тонна кыварчаар материалдарны хереглекчилерге чедирген. Бо көргүзүглер база-ла пландан ажыг.

Коллективтиң чедиишкинин социалистиг чарыштың шын организастап, ажыл шагын чоп ажылган турган чедип алган. Капитан-механик Александр Иванович Глуцкийниң суднозунуң экипажы бедик көргүзүглерни чедип алган, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган, оларны шилчиир вымпелбиле шаңнаан. Харитон Молодыхтың болгаш Николай Нугистиң экипажтары социалистиг чарыштың тиилекчилериниң санынга кирген.

Амгы үеде бүгү судноолар бодунуң баазазында чыглы берген. Хемчилер Улуг Октябрьның байырлалынга төлептиг ужуражыры-биле техника септелгезин ноябрь 1-ден эгелээрин шиитпирлээн. Техника септелгезин эки шынарлыг чорударынга судноолар башкарыкчыларының ажылчын холдары белен.

ЧУРУКТА: пиво заводунуң ажылчыннары политинформация үезинде.

АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГАЗЫ

Эртем болгаш техника сайзыраан бистиң үевисте үлетпүрнүң бүгү адырлары дүрген хөгжүп, чоннуң культуразы улам бедип турар. Ол чорук амгы үениң өзүп турар нөгелделериже дүүшкен чараш, быжыг, бедик шынарлыг идик-хеп аймаан чонга кылып бээр улуг болгаш харыысалгалыг сорулганы чоннун амыдырал хандырылга ажылдакчыларынын мурнунга тургускан.

Найысылал Кызылда амыдырал хандырылга бүдүрүлгелери республиканың амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң 43 хуузун эзлеп турар. Бо чылдың эрткен тос айларында хоорайның амыдырал хандырылга бүдүрүлгелери бараанныг продукция бүдүреринин даалгазын ажырган. Чижээ, ол даалганы даараныла фабриказы 106,2 хуу, септелге-тудуг участогу 138 хуу күүседеткен. Чонга ачы-дуза чедиреринин тос айлар планын хоорайның амыдырал хандырылга комбинады 103,3 хуу күүседеткеш, пландан ажыр 9 мун рубльдиг продукциязын ажылчы чоннарга бараалгаткан.

Социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге төлептиг үлүг-хуузун киирип турар мурнакчыларның саны өзүп турар. Оларның аразында амыдырал хандырылга комбинадының шак септээр мастери А. Лутанин, идик даараар мастер А. Руслан, баш таарыкчызы Г. Баталыкова, «Чечек» ательде даараныкчы А. Содунам, хеп быжыкчылары Н. Худорожкова, Н. Минцева болгаш өскелер-даа бар.

«Чечек» ателье амгы үеде 50 ажыг хевирниң ачы-дузазын чонга чедирип турар, ооң иштинде түүлбүрү хептер, эр-хөрээжен бөрттер быжар болгаш даараар, аргыыр аргалар бар. Хөй хевирниң ачы-дузазын чедирер чорук бүдүрүлгелериниң технологизын бүгү талалыг сайзыраңгайжыдарын, кадрларның билиг, мергежилин доктаамал бедидерин негеп турар. Бо талазы-биле ажылдарны Кызылдың амыдырал хандырылга бүдүрүлгелери база боттандырып турар. Чижээ, «Чечек» ательениң ажылдакчылары тускай ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринде билиг, мергежилин чүткүлдүг бедидип турар. Быжыкчы эштер Полежаева, Четонсарова, Воробьева олар тускай түр курстарга мергежилин бедиткен, а Т. Шагдыр даштыкы хептер быжарынга Курскиге барып өөренип алган.

Ачы-дуза чедиреринин Кызылда бүдүрүлгелери чүгле найысылалдың чонунун чагыгларын күүседип турар эвес, харын чамдык районнарның чонунун чагыгларын күүседип турарын айтыр херек. Хоорайның телеательезинин коллективи республиканың элээн хөй черлериниң чурттакчыларының телевизорларын, радиоприемниктерин тургузуп, септеп турар болгай, а Кызылдың амыдырал хандырылга комбинады соодукчуларны, электриг нарын дериг-хереклерни, идик-хеп аймаан септээрин база химия аргазы-биле хепти аштап-арыглаарын организастап турар. Кызылдың септелге-тудуг участогу республиканың чонунга хереглээр чунар-демирлерни кылып, деңзилерни септеп, чуртталга бажыңнарын тудуп, септеп турар.

Чоннун амыдырал хандырылга министерствозунуң Кызылда бүдүрүлгелери ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга белеткелди калбартпышаан, күш-ажылчы чедиишкиннерин быжыглап, чон-биле харылзаазын улам калбарткан. Орус, тыва, украин, татар болгаш бистиң Төрээн чуртувустун өске-даа улустары бистиң коллективтивисте ажылдап турар, олар юбилейге уткуштур боттарынга алган хүлээлгелерин чедиишкиннинг күүседиринге быжыг бүзүрелдиглер.

В. ЧИМДАН,
республиканың чонунун амыдырал хандырылга министириниң оралакчызы.

ЧУРУКТА: Кызыл хоорай бөгүн.

А. АИРНИҢ фотолары.

ДААЛГАНЫ КҮҮСЕДИР

Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези найысылалдың аныяк бүдүрүлгелериниң бирээзи. Ам аңаа чеде берген кижилер кайгаар: хөмүр-даш каъдының кырындан чайлаткан сай-дашты бүдүн-бүдүн тейлер кылдыр өскээр чайлаткаш, эки шынарлыг хөмүр-дашты найысылалче, районнарже чорудуп турар.

Бистиң коллектив 1971 чылда 600 мун тонна одаар чүүлдү хереглекчилерже чоруткан. Бо чылын 550 мун тонна хөмүр-дашты берип, ССР Эвиделиниң 50 чыл оюнга төлептиг ужуражыры-биле ажылдап турар. Хөмүр-даш казарының нанти хемчээли бо чылын кызырлы бергенин помчукчулар эскерер боор. Ол база чөптүг чылдагаан. Бистиң республиканы Сибирьниң чаңгыс аай электри системазынга кошканы-биле Кызылдың электри станциязы ышкаш хөмүр-дашты хөй хереглээр бүдүрүлге черлериниң ол одалгага хереглели кызырды берген. Ынчаңгаш продукцияны хөйү-биле сайгарар арга эвээжээни илдең-дир. Чыл санында-ла бүдүрүлгениң күчүзү өзер аңаар, ол талазы-биле улуг ажылдарны боттандырар бис. Чижээ, 1975 чылда бистер 700 мун тонна хөмүр-дашты бээр бис.

Мен бодум маңаа үш чыл ажылдап келдим. Хоочун чолаачы эш Ленскийниң чолаачылар бригадазында ажылдап турар мен. Бистиң бригадавыс сес айлар иштинде 607500 кубометр сай-дашты хөмүр-даш каъдының кырындан чайладыр планын 621165 кубометр кылдыр күүседеткен, а разрез шиитизи-биле тос айларда хөмүр-даш тывар даалгазын 104,9 хуу күүседеткен.

Белоруссияның найысылалының чоогунда кылып турар «БелАЗ-540» марканың 27 тонна чүүк сөөртүр күчүлүг машиназын башкарып, эзлчежип ажылдап туфар эжим Виктор Полищук-биле даалгавысты үргүлчү ажыр күүседип турар бис. Өске-даа участоктарда эки ажылдап турар кижилер бисте хөй. Чижээ, үттээр станоктуң машинизи Куулар Кадыргы бодунда быжыгаан техниканы эки шиңгээдип ап, ону техниктиг негелдеге дүүштүр ажаап, кадагалап турар. К. Кадыргы тос айлар иштинде 6000 погон-метр черни үттеп кылыр тургаш, 7000 погон-метр чедирген.

Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинин коллективи боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкиннинг күүседип, ооң-биле улуг байырлал — ССРЭ-ниң 50 чыл оюн төлептиг уткуур.

В. ХУРАГАНМАП,
чолаачы.

ХҮЛЭЭЭЛГЕЛЕР КҮҮСЕЛДЕЗИ

Найысылалдың үлетпүр бүдүрүлгелери чыл планын декабрь 25-те күүседир.

Тос айларның медээзин ёзугаар алырга:

⊙ 1 миллион рубльдиг продукциязын пландан ажыр бүдүргеш, сайгарган.

⊙ 16 мун тонна хөмүр-дашты, 3,7 миллион киловатт-шак электроэнергияны, 1 мун кубометр дилиг материалын, 900 мун кезек туйбуну, 3 мун кубометр эптеп чыгган демир-бетон кылыгларын пландан ажыр бүдүргеш.

БИСТИҢ ААЛЧЫВЫС

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң кежигүнү, «Буряад үнэн» солунуң туекай корреспондентизи, шүлүкчү Ц. Д. ХАМАЕВ бистиң республикага албан ужуруңда чораан барган.

Номчукчуларга аалчыныңлириктиг шүлүктерин Монгуш ДОРЖУНУҢ очулгазы-биле бараалгаттывыс.

* * *

Амыдырал нарын-даа бол,
Авам чагын утпайн чор мен:
«Кадыг-берге дужуп келзе,
Кайгал эр боон тиилеп чор» дээн.
Дүвү, хатка кактыргаштың
Ыяш күжүр ыргая бээр.
Дүндүкте дөө чырык хүнче
Ырым ырлап базып ор мен.

* * *

Сактырымга, авам мени
Ыры-биле кады төрээн.
Сагыжымда шыгжаттынган
Ырлар көвей — санаттынмас.
Шыныг ырның ачызында
Чырык черни танып алдым.
Күспак сынмас, хөлбегер көк
Күдай безин ажыттынган.
Тоолда кирген чинчилерзиг,
Соетер-биле ырлар кошкаш,
Долбан чаакты чараш кыска,
Сөңүм кылдыр сунуп чордум.
Ырак, узак арттар ажыр
Ынак, төрел өңүктерге
Ыржым өйде бижип алган
Ырларымны тудуп чордум.
Эрткен оруум арбын-даа бол,
Эге баштай баскан черим—
Төрээн черим — Шибертадан
Тоннес ырым ужукталган.
Чүрекке чоок хову, шөлдер,
Чүглүг куш дег өткүт сөстер
Агым хемнер ужарлары
Аялгам боон хуула берген.

* * *

Талыгырже шөйлү бергеп
Оруктарга чораан кижи
Дагын катап аалынче
Омак, хөглүг зөп орар.
Аныякта черле ындыг;
Айдык черже күзел чүткүүр...
Аас-кежин соңга өттүр
Аржыыл чайын турганзыг боор.

Көвей чыддар хилис эртпээн.
Көрүп, билип алганым хөй:
Кады оскен өөрүмге,
Катап душкаш, амырадым.
Черниң өңү таныттынмас.
Челээш тыртып чечектелген.
Чүс-даа катап баяан-дыр деп,
Чүрээм дегийт эскерин чор.
Шээжи билир шүлүүм ышкаш,
Черим көргеш, бодап турдум:
«Ада төрээн чурту чокта
Аас-кежин черле чок-тур».

* * *

Хүнүү уткуй дашкаар үнгеш,
Хүлерээрген бүрүлерин,
Күскү хевин кеткен черни
Күзел хандыр көрүп турдум.
Мөңге бойдус чүзүн өңүн
Чаъс, шуурган өскертиптер.
Мооңнежиткеш, чанган куштар
Чайның чылын аппарганзыг...
Сигеннерде мөңгүн хыраа...
Ширин кышты оштап турар.
Кара-дондак дүжүпсе-даа,
Халадавчыг эвес-ле-дир.
Хүниүң дурту кыска-даа бол,
Шүлүкчүнүң чымыжы хөй:
Хүнээреткиг одуругну
Чүректерже ужуткулаар.

Баштайгы хар. С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ дө ХҮННЕРДЕ

Совет эртемденнер АКШ-та

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың Эртемнер национал академиязының чалааны өзүгаар ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи М. В. Келдышке баштаткан совет эртемденнер төлөөлөри АКШ-та чеде берген.

Совет эртемденнер АКШ-тың Эртемнер национал академиязының шиити хуралыга «олурушканнар. М. В. Келдыш эртемнер национал академиязының президентизи Ф. Хэддлер-биле, АКШ-тың президентизиниң эртем айтырыгларының талазы-биле чөвүлекчизи Э. Дэвид-биле, Смитсон институдунуң директору Д. Рипли-биле болган өске-даа америк эртемденнер-биле ужурашкан.

М. В. Келдыш АКШ-тың Эртемнер национал академиязының талаанын өзүгаар ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының президентизи чугаалаан, бо аян-чорук үезинде болгулаар ужуражыышкыннар бистиң чурттарның аразында эртем талазы-биле кады ажылдажылганы быжыглаар дээрзинге идегелин илереткен.

Совет Эвилелиниң удуртукчулары-биле АКШ-тың президентиниң Москвага ужуражыышкыны эртем болган техника талазы-биле, ылаңгыя долгандыр турар бойдус үүлдерин камгалаар, космосту шинчилээр, медицина болган кодээ ажыл-агый талазы-биле кады ажылдажылганы хөгжүдүрүнге таарымчалыг байдалды тургускаңын ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының президентизи чугаалаан.

КНО-нуң Кол Ассамблеязында

НЬЮ-ЙОРК. КНО-нуң Кол Ассамблеязы хамаарылга чок догуннаар эргени колония чурттарга болган улустарга тыпсыр дугайында декларацияны боттандырар талазы-биле айтырыгны чугаалажыры уламчылап турар.

Мадагаскарның, Габонуң, Мавританияның, Сенегалдың, Югославияның, Гаитиниң, Кувейттиң, Марокконуң, Сомалиниң, Болгарияның, Нигерияның, Аргентинаның болган өске-даа хөй-хөй чурттарның төлөөлөри бистиң үеистиң политиктиг дыл-домаанга «колониализм», «неоколониализм» деп сөстер турбас кылдыр ук декларацияның бүгү кол үүлдерин амыдыралга боттандырары эргежок чугула деп чугаалаанар.

Совет төлөөлөр колониализмни узуткаарын дүргедиринче болган колониализмни узуткаар дугайында декларацияны күүседиринче углаган бүгү савалдарны деткиир деп, ССРЭ-ниң төлөөлөкчизи Я. А. Малик чугаалаан. Ук төлөөлөкчи колония улустар-биле эң-сеткил каттыштырылгазының неделязын чылдың-на эрттирин турар деп саналдаан.

(СЭТА).

Чугаалажыышкын доозулган

ВАШИНГТОН. Японияның даштыкы херектер министри М. Охира биле америк эргечагырганың удуртукчуларының аразында чугаалажыышкыннар Вашингтонга доозулган. Вашингтонга октябрь 17-ден бээр турган үезинің дургузунда Охира АКШ-тың президентизи Р. Никсон-биле, күрүне секретары У. Роджерс-биле болган өске-даа албан кижилери-биле ужурашкан. Японияның премьер-министри Танаканың Пекинге кыдат удуртукчулар-биле чугаалажыышкыннар кылганын Никсонга дыңнадыр дээш келген мен деп, япон элчин черинге болган парлалга конференциязына чүве чугаалаан тура Охира медеглээн. Вашингтонга болган чугаалажыышкынларга ылаңгыя, япон-америк харылзааларның элээн хөй айтырыгларын чугаалашкан.

Вьетнамда дайынга ажыглаар америк таңшыларны болган шериг дериглерин септээринге тааржыр байдалды япон чазак моон соңгаар-даа база тургузун бөөр деп, Охира айтырыглар харылаан тура медеглээн.

(СЭТА).

ЧИЛИДЕ БАЙДАЛ

САНТЬЯГО. СЭТА-ның корр. Р. Князевтиң дамчытканы:

Чилиде байдал үзүм экижин кел чоруур. Чилиниң Компартиязының Чингине секретары Луис Корвалан журналистерге чүве чугаалаан, чурт иштинге корумчурум чок байдалды тургузуп, үшүсчү чаңгыс эптиң чазаан дүжүр октаар дээш реакцылыг идегеттерниң кылган оралдажыышкыннары буурап дүшкен дээраян айыткан.

Чили эрге-чагырганар ажылчы чоннарның калбак массаларының идепкейлиг деткимчезинге даянып алган, республикага иштиниң корумчурумун тудар, чонну аъшчем-биле болган бирги чергениң чугула үүлдери-биле хандырар, бүгү бүдүрүлгелериң болган албан черлериниң чогумчалыг ажылдаарын чедип алыр дээш иштиңгирлиг хемчеглерни ап чорудуп турар.

Экономика министерствозунуң төлөөлөкчилери найысылалда элээн каш хуу магазиннерни хавыргылаан, садыг дүрүмнерин үроонн дээш элээн каш магазиннериң өөлерин торгаан. Ооң-биле кады өөлери ажылдаарындан өйталап, үй-балай байдалды тургузарын оралдашкан элээн каш улуг фабрикаларны база хавыргаш, экономиканың хөй-иштиг секторунче шилчиткен.

Барыын үзелдиг күштерниң организацияны инженерлерниң болгаш эмчилерниң ужурдурум чок «ажыл соксадыышкыны» база буурап дүшкен. Радиоуң дыңнадыын өзүгаар алырга, күрүнеиң бүгү-ле бүдүрүлге черлериндe инженер-техниктиг ажылдакчыларның хөй кезии ажылче үнгеш, бүдүрүлгениң чогумчалыг ажылдаарын башкарып турарлар.

Чурттуң бүгү-ле эмнелгелери болгаш поликлиникалары база ажылдай берген. Улусчу чаңгыс эптиң чазаан иштипирлиг-биле деткип, реакцияның хоралыг үүлгедиишкиннериниң удур демисежир соруга-биле чаа тургустунган массалыг организация болур «угаан ажылының ажылдакчыларының патриоттуг фронтузунга» каттыжын кирериниң дугайын интеллигенцияның мөң-мөң төлөөлекчилери медеглеп турар.

Чили тараачыныңның улусчу чазаны деткип турар организациялары кодээ ажылагый бүдүрүлгезин болган продуктулар соорттулгезин хандырар дээш тараачыныңның национал комитедин база тургусканнар.

Чурттуң амыдыралынга шантыктаар дээш ылган оралдажыышкыннары буураашынга таваржы бөөрге, барыын үзелдиг идегеттер террорлуг үүлгедиишкиннерни база кылып турарлар.

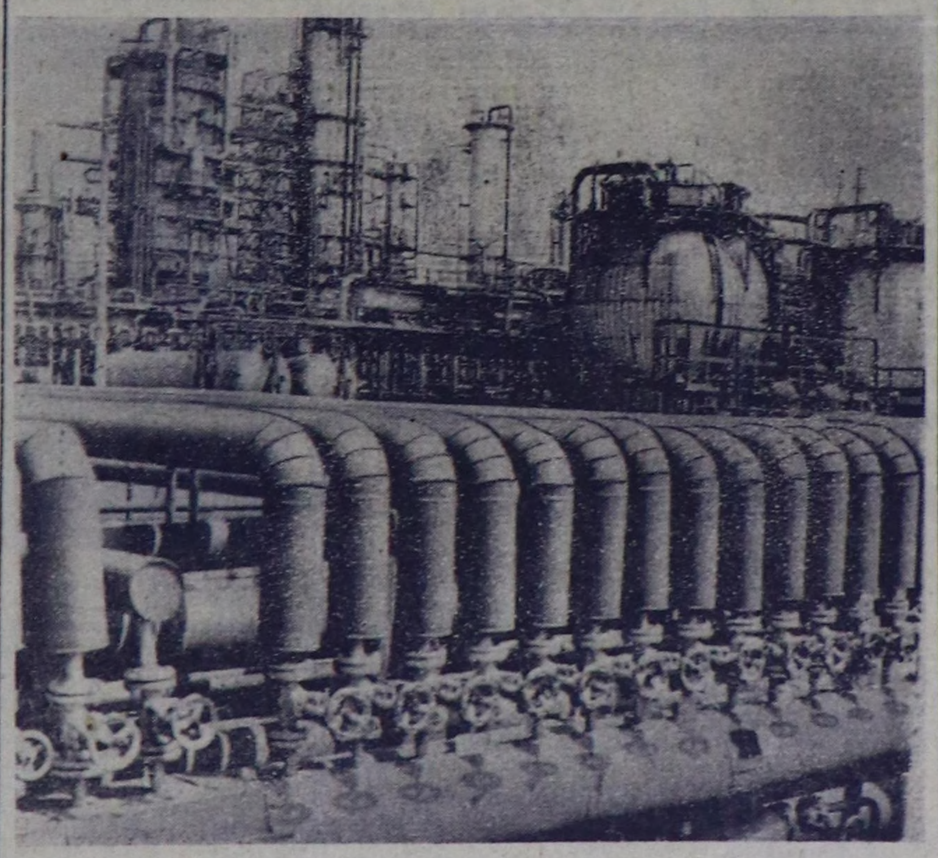

ГДР биле ССРЭ-ниң аразында сырый кады ажылдажылга болза Герман Демократтыг Республикага нефть-химиниң сайыраарынга чаагай салдарлыг болган. Ол адырның биргизи — Шведтеде комбинатты (чурукта) Совет Эвилелиниң дузаазы-биле тутган. Ол бүдүрүлге 1963 чылдан эгелээш он-он миллион тонна совет нефтини «Найырал» нефть дамчыдылгазын дамчыштыр алган.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

Төлээлекчиниң медеглели

ПАРИЖ. (СЭТА). Парижте Вьетнам талазыбиле чөвүлел хуралда ВДР-ниң делегациязының төлөөлекчизи Мурнуу Вьетнамга коалициялыг — каттышкан чазакты тургузар дугайында айтырыг талазыбиле Вьетнам Демократтыг Республиканың чазаанын туружунуң өскерилге чогун Франс Пресс агентилел медеглелинге база катап бадыткаан.

Бистиң бо талазы-биле туружунус хевээр: Мурнуу Вьетнамда Тхиеуның эрге-чагырганың тургузуп алган АКШ ону камгалап, деткиринден ойталаар ужурлуг деп ол чугаалаан.

Америк ужар үүлдүү Ханойну бомбалап турганының үезинде балыглаңган соонда Францияның ВДР-де чингине төлөөзиниң мочээни-биле холбаштыр француз чазакка болгаш ооң өг-бүлезинге кажыдалын ол илергейлээн.

Чөптүг негелде

ВАШИНГТОН. АКШ-тың юстиция министри чораан Р. Кларк ВДР-ниң девискээрин америк ужар үүлдүү бомбалаашкыннарын доп-дораан соксадырынче кыйтырган. Вьетнам Демократтыг Республикага Кларк эрткен чайын чораан, америк бомбалаашкыннарның уржуктарын бодунуң караа-биле көргеп. Ынчангаш ВДР-ниң тайбын объектилерин АКШ бомбалап турар деп. Вашингтонга хөй чон мурнунга чугаалаан. Америк бомбаларга саңдан үндүр үреткен кварталдар бажыңнарын, эмнелге черлерин, магазиннерин болгаш өске-даа хамаатты объектилерни чурукка тырттырып алганын чылганнарга Кларк көргүскен. ВДР-ниң хөй чонунуг черлериниче америк ужар үүлдүү халдаашкыннары тайбын чонну улуг айыылга таварыштырын турар. АКШ Индий-Кыдатта дайынын соксадыр ужурлуг деп, Кларк чугаалаан.

(СЭТА).

ГТО-НУ ДУЖААРЫНЧЕ КИЧЭЭНГЕЙ САЛЫР

Бистиң күш-культуравыс шимчээшкинде «Күш-ажылга болгаш ССРЭ-ни камгалаарынга белен бол» деп хөрек демдээниң нормазын үжеп чылдарда-ла ленинчи комсомолдуң инициативазы-биле дужаан эгелээн турган. Ол улуг рольду ойнаан.

Партияның XXIV съездизиниң күш-культура болгаш спорт талазы-биле бистиң мурнувуска салган улуг соруглаларын амыдырала боттандырары-биле бо чылдың марттан эгелээш, ГТО-нуң комплекизиниң чаа нормаларын киргеп. Эргизиндеп ооң ылгалы болза хар-назы талазы-биле улгаттырганы болур: 10-дан 60 харга чедир назылыг кижилер аңаа киржир. Ол ышкаш нормалары мурнукузундан бедрөн.

ГТО-ның чаа комплекизин амыдырала боттандырар дугайында доктаал үнгеп соонда бүгү совет улус, ылаңгыя аныяктар чурттуң спортчу амыдыралында бо улуг болуушкунну бедик кодурлуушкүн-биле хүлээп алган, ону дужаап эгелей берген.

Чаа комплексти хүлээп алганының баштайгы хүннеринден эгелээш, комсомол обкому ону амыдырала нептерелдир талазы-биле аныяктар ортузунга организастыг улуг сурттаал ажылын чоруткан. Бо айтырыгны чоокта чаа ВЛКСМ обкомунуң пленумунга чугаалажып, ГТО комплекизиниң чаа нормаларының дужаалгазының түүвелдерин үндүрүп, бо талазы-биле доктаалды хүлээп алган.

Ынчалза-даа хүлээп алдыган шиитпирниң күүселдезин ам-даа шулуудаваан. Кызылда даарарылга комбинадының, республиканың Садыг министерствозунуң ооредилге-бүдүрүлге комбинадының, Пушкин аттыг библиотеканың, СЭКП хооркомунуң, хооркүүскомунуң, эмнелгениң ажылдакчыларындан, школалар коллективтериден аңгыда, дыка хөй бүдүрүлгелер, албан организация, ооредилге черлериниң комсомол организациялары ГТО-нуң нормаларын дужаарынче ам-даа кирбээн. Найысыалдың ортумак ооредилге черлериниң чаңгызы-даа бо чугула ажылче кирбээни канчап-даа таарышпас.

Чүүүн-даа мурнунда комсомол организацияларының секретарьлары ГТО-нуң нормаларын дужаар дугайында тускай доктаалды ВЛКСМ хооркому хүлээп алган. Ынчаныже бо хүннерге чедир сезен секретарьларның үүле 13-жү ук норманы дужаалган.

Бежен-алдан харыг. Адачурттуң Улуг дайынының киржикчилери чораан улгады берген кижилер стадионга доктаамал кээп белеткеннип, ГТО-нуң нормаларын чедиппкиниг дужаап турар. Бистиң чаңдык аныяктарывыс, комсомол удуртукчулары ол хоочуннардан үлегер алыр болза черле артык эвес. Күш-культуржу, спортчу кижи ажылгыр, шимчеңгир, хоглуг болур болгай.

Баштайгы хүннерден эгелеп кайы-бир чаданың бүгү нормаларын дужаакан спортчуга демдекти кажан, кайа тыпсырының дугайында сагыш салза эки. Үүле хамык нормаларны күүсеткен, төлеңгиг спортчу ол демдекти эдилээр. Коллектив бүрүзүнге эрткен маргылдааларның протоколун, зачёт карточкаазын, даңзызын бижээш, шыгжаар. Үүле чугула документилерни өзүгаар күш-культура болгаш спорт талазы-биле район азы хоорай комитеди демдектерин тыпсыр.

Демдекти байырлыг байдалга тыпсыр болза эки. Чижээ, Кызылдың школа-интернадының ГТО-ның нормазын дужаакан баштайгы ооренпикчилериниге демдээн тускай спортчу кежээге тывысган.

ГТО-ның чаа комплекизиниң нормаларын дужаары тур үениң кампаниязы эвес. Ооң кол соруглаары— аныяктарның хөй кезиин күш-культура, спортче хаара тулуп, аңаа доктаамал киржирин чедип алыры болур. Ынчангаш бо чугула ажылче чогуур кичээнгейни салыр, бо талазы-биле тайылбыр, суртаал ажылын чорудары негеттинин турар. ГТО-ның кайы-бир чаданың бүгү нормаларын дужаал өзүгаар чаңгыс үүле дужаары берге, үүле дээрге спортчу хевир бүрүзүн дужаарда баш удур белеткелдер хөрек деп үүвеин удуртукчулар утпаза эки.

Сутта эштирилге ооренирин, ооң нормазын дужаары эң-не парын болгаш бөгүнге чедир шиитпирлээр ужурлуг айтырыг болур. Ынчангаш республиканга сутта эштириниң эңне бодуун тудугларын эгелээрин негеттинин тур. Мону боттандырары берге болбайнаан, ынчалза-даа ону шиитпирлээрин бистиң иштин хөрөөвис.

В. ХОПРОВ,
ГТО-ның нормаларын хүлээп алыр хоорай комиссиязының кежигүнү.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 22-ДЕ
МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — Өңнүг телекөргүзүг. Мультфильмнер 12.40 — Өңнүг телекөргүзүг. **«Музыкалыг киоск».** 13.10—Өңнүг телекөргүзүг. **«Кино аян-чоруктарының клуву».** 14.00— **«Поэзия». В. Бээкмашның шүлүктери.** 14.20— **«Сатурнуң» буураалары.** Уран-чечен фильм. 2-ги серия. 15.50—16.00 — Чапсар. 16.00—Дамчыдылгалар программазы. 16.05 — «Мурен рапсодиязы» деп румын бот-тывынгыр ансамблдиң концерти. 16.20— **«Кинопанорама».** 18.00—**«Ye».** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — **«Бодаттынмаан төөгү».** Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

20.00—**«Хүниң медээлери».** Киножурнал. 20.10—А. Жаров. **«Гармонь». РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. Покровский номчуур.** 20.25—Өңнүг телекөргүзүг. **«Артлото».** 21.30— **«Сергей Лазо».** Уран-чечен фильм. 22.55—Курлавыр.

23.00 — **«Ye».** Информастыг программа. 23.30 — 00.10—Өңнүг телекөргүзүг. **Аныяк күүседикчилериниң концерти.**

ОКТЯБРЬ 23-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер. 19.20 — «Домемчилер». Телефильм. 19.35 — **«Ак-көк хемниң делгемнериндe».** Дамчыылга. 20.35 — Телемедээлер. 20.45— Чарлалдар, реклама. 20.50— **«Варшава аялгазы».** Уран-чечен телефильм. 22.40—23.00— **«Музыкалыг рейс».** Фильм-концерт.

КИНО

ОКТЯБРЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Сапыктыг моортайның чаа ужуралдары»** 10, **«Даарта, апрель 3-те»** 11.40, **«Республика прокурорунга полиция комиссарының миниишкини»** 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночыыды 11.30, **«Орус шөл»** 13, 14.40, 16.40, 18.30, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Оларны үүле арыннарындан тапыыр»** 10.30, **«Рам и Шнам»** (1-ги, 2-ги бөлектери) 12.20, 15, 17.40, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: Мультчыыды. 9, 12.40, **«Ачазы»** 17.40, **«Бир эвес сен эр болзуңза»** 14.40, 16.40, 18.40, 20.40 шактарда.

ОКТЯБРЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Кыз Жибек»,** 9.45, 12.30, 15.15, 18, 20.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Бир эвес сен эр болзуңза»** 15, 16.45, 18.30, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Ырының төпгени».** 15, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Ачазы».** 9, 12.40, **«Алдын шактар»** 10.50, **«Оолдар»** 14.40. **«Республика прокурорунга полиция комиссарының миниишкини»** 16.40, 18.40, 20.40 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Агаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, соңгу районнарга дүне хар чаар, оскелериниге чагбас. Барыын угланыышкынныг хат коңкаандан өйтавыңга чедер, соңгу-барыын районнарга өй-тавыдан күштүүнге чедер. Агаарның температуразы дүне даглыг черлерге 16—21, оскелериниге 8—13 градус соок. Хүндүс даглыг черлерге 8—13, оскелериниге 2—7 градус соок.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы дүне 11—13, хүндүс 5—7 градус соок.

ОРГАНИЗАЦИЯЛАР УДУРТУКЧУЛАРЫНГА

Кызыл-садыгның (Октябрьская кудумчунун 29 дугаар бажыңында) садыг киллизинде ноябрь 7-ниң байырлалынга уткуштур ургларга белектер белеткээриниң чагыгларын хүлээп ап турар.

Ажылдаар шагы — эртенгиниң 9 шактан 18 шакка чедир. Хүндүскүнүң 1 шактан 2 шакка чедир чапсар. Дыштаныр хүнү — суббота, воскресенье.

КЫЗЫЛ-САДЫГ.

УЛУСЧУ ПОЛЬШАДА

ДАШТЫКЫ СТУДЕНТИЛЕР

Бо чылын Улусчу Польшаның техниктиг болгаш гуманитарлыг дээди ооредилге черлериниде өйи муң хире даштыкы студентилер ооренип эгелээн. Оларның аразында Азияның, Африканың болгаш Латин Американың хөгжүп олурар чурттарындан хөй оолдар, кыстар келгилээн. Олар Варшаваның, Лодзинин, Гданьскинин, Краковтуң, Познаньның университеттеринде болгаш институттарында ооренип турар.

Ооредилгениң баштайгы чылында даштыкы студентилер тускай курстарда ылык дыллды ооренип турар. Ынна бедик мергежилдиг тускай эртемнит башкылар ажылдап турар. Польша студентилер Эвилели даштыкы аныяктарга улуг дузаны чедирип, польша дылга болгаш литературага немелде лекцияларны, консультацияларны организастап келген.

«ПЛАСТМАССТЫГ ХӨЛ»

Келецк болгаш Лодзинск воеводстволарының кызыгаарында турар Сумеев деп черден ырак эвесте кылымал суг шыгжамырын «пластмасстыг хөл» деп адаар. Чаа суг шыгжамырының дүвүн-элезинче суг агып кирбезин дээш пластмасс плёнкадан кылган. Ону ынчалдыр кылган чорук суг шыгжамырының тудуунга 70 миллион златых акшаны камнап алыр арганы бээр.

Ол опзагай төлевилелдиң авторлары балыкчыларны базза утпаан. Хөлдүң дүвүн пластмасстан кылган-даа болза ында балык өзүп турар.

КООПЕРАТИВ 50 ХАРЛААН

Польшаның найысылалында эң-не хоочун дээш чуртталга кооперативи тургустунга-ла чартык үүс чыл чедип турар. 1921 чылдан бээр ол ажылчыныңның чуртталга бажыңларын тудуп келген. Ынчан кооперативтериниң арганы эң-не кылыы турган.

Үүгле улусчу эрге-чагырганың чылдарында кооператив тудуу калбаа-биле хогаан. Амгы үеде Варшаваның чуртталга кооперативи үүс ажыг кежигүнүнерден тургустунган. Ол ам үүгле чуртталга тудуубиле кызыгаарлаттынмайн турар. Кооперативтиң күжү-биле культура бажыңнарын, клубтарны, номчулга залдарын тудуп турар.

Амгы беш чылда кооперативтиң мурнунда улуг соруглаар салдыган. 1971—1975 чылдарда 14000 квартиралыг чуртталга бажыңнарын тудары өөрүнгеп.

АДА-ИЕЛЕР УНИВЕРСИТЕДИ

Ада-иелер университеди Варшаваның чурттакчыларына ат-сураглыг апарган. Университеттиң ажылының планы — өг-бүлеге кижизидилге. Аңаа психология, педагогика болгаш гигиена талазыбиле тускай лекцияларны номчуур. Ооң ангыда чаа өглеңген аныяктарга болгаш школа назыны четпээн уругларның ад-иелериниге тускай лекцияларны номчуп турар. Университетте ада-иелер болгаш кижизидиичилер клуву ажылдап турар. Аңаа школаларда ада-иелер комитеттериниң кежигүнериниң болгаш башкыларының арга-дужулгазын солчуп, уругларның хостуг шагын канчаар эртпериниң талазы-биле семинарларны болгаш практиктиг кичээлдерни организастап турар.

Университет кижизидилгениң арга-хевирлериниң болгаш педагогиканың чугула айтырыгларына турасказаткан тускай бюллетеньнерни үндүрүп турар.

С. ЖУКОВ.
СЭТА.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амылыгал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, кизээ ажылагый киллизинин 21-47 улетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаан.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тывазын ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—01076.